

PRACE

Instytutu
Europy
Środkowej

Łukasz Lewkowicz
Anna Szwed-Walczak

**(Nie)potrzebny format
współpracy regionalnej?
Inicjatywa Trójmorza
w dyskursie publicznym
państw Grupy Wyszehradzkiej**

PRACE

Instytutu
Europy
Środkowej

Recenzenci Dr hab. Krzysztof Koźbiał,
prof. UJ, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Dr Mira Malczyńska-Biały,
Uniwersytet Rzeszowski

Seria Prace Instytutu Europy Środkowej
Numer 11/2022
Redakcja serii Beata Surmacz i Tomasz Stępniewski

Copyright Instytut Europy Środkowej
ISBN 978-83-66413-97-9
Wydawca Instytut Europy Środkowej
ul. Niecała 5
20-080 Lublin
www.ies.lublin.pl

Projekt okładki i skład www.targonski.pl
Fotografie na okładce © Fabrizio Annovi | shutterstock.com
© somavarapu madhavi | shutterstock.com
© Fotophoto | shutterstock.com

Druk www.drukarniaakapit.pl

PRACE

Instytutu
Europy
Środkowej

Łukasz Lewkowicz
Anna Szwed-Walczak

**(Nie)potrzebny format
współpracy regionalnej?
Inicjatywa Trójmorza
w dyskursie publicznym
państw Grupy Wyszehradzkiej**

Spis treści

Tezy	7
Wstęp.....	9
1. Czechy	17
2. Polska.....	29
3. Słowacja	49
4. Węgry.....	61
Podsumowanie.....	73
Bibliografia	79

■ Tezy

Czechy stosunkowo słabo angażują się w Inicjatywę Trójmorza (*Three Seas Initiative, 3SI*). Nie należą do Funduszu Inwestycyjnego Inicjatywy Trójmorza (*Three Seas Initiative Investment Fund, 3SIIF*). Obawiają się, że zacieśnienie kooperacji w ramach 3SI osłabi pozycję Grupy Wyszehradzkiej (*Visegrad Four, V4*) i zagrozi interesom, które realizują z Niemcami, Rosją i Chinami. Sprzeciwiają się instytucjonalizacji 3SI. Praga popiera prounijny charakter 3SI. W Czechach dyskusje o 3SI odbywają się głównie w think tankach. Słabe zainteresowanie Pragi 3SI skutkuje niewielkim zainteresowaniem czeskich mediów tym tematem, przez co obywatele Czech nie są wystarczająco poinformowani o działaniach Inicjatywy Trójmorza.

W Polsce 3SI postrzega się jako szansę na wzmocnienie pozycji państw Europy Środkowej na arenie międzynarodowej, a przede wszystkim na forum UE. Traktuje się ją jako jeden z filarów zapewnienia bezpieczeństwa (gospodarczego, energetycznego i infrastrukturalnego). Polska przyjmuje rolę inicjatora wielu działań i wyróżnia się zaangażowaniem wśród partnerów Inicjatywy. Równie aktywne pozostają podmioty pozarządowe, propagujące ideę 3SI poprzez projekty edukacyjne, webinaria, kluby dyskusyjne, wydarzenia sportowe i kulturalne. Inicjatywa Trójmorza wzbudza też zainteresowanie polskich mediów.

Zaangażowanie Słowacji w 3SI pozostaje nieznaczące, a gotowość do jego promowania na poziomie prezydenckim zmniejsza się. Z tego powodu dyskurs publiczny dotyczący Trójmorza w tym państwie ma znaczenie marginalne i ogranicza się do kilku wypowiedzi polityków i analiz. Dla Słowaków priorytet ma ekonomiczny wymiar działalności Inicjatywy. Podchodzą oni pragmatycznie do tego formatu i w tym momencie nie widzą żadnej wartości dodanej związanej z zaangażowaniem się w 3SIIF. Bratysława chce utrzymania prounijnego

charakteru Inicjatywy. Słowacy są przeciwnikami instytucjonalizacji 3SI, uważają, że należy utrzymać funkcjonowanie formatu poprzez roczne prezydencje.

Węgry mają ambiwalentny stosunek do 3SI i traktują ten format jako pewne uzupełnienie dla V4. Kładziony jest nacisk na gospodarczy wymiar współpracy, oczekuje się również praktycznych rezultatów kooperacji. Od kilku lat Węgry podejmują pewne działania na rzecz pogłębienia współpracy trójmorskiej (przystąpienie do Funduszu Trójmorza, propozycja instytucjonalizacji formatu). Jednym z głównych wyzwań utrudniających zaangażowanie się Węgrów w 3SI są bliskie relacje węgiersko-rosyjskie. Analiza pokazuje dość ograniczoną debatę publiczną dotyczącą miejsca Węgier w 3SI prowadzoną przez naukowców i ekspertów.

Wstęp

Inicjatywa Trójmorza jest stosunkowo nowym formatem współpracy regionalnej w Europie Środkowej. Służy przede wszystkim zacieśnianiu relacji gospodarczych państw leżących między morzami: Adriatyckim, Bałtyckim i Czarnym. Inicjatorami jej powstania byli prezydent Chorwacji Kolinda Grabar-Kitarović oraz prezydent RP Andrzej Duda. Oboje objęli urząd głowy państwa w 2015 r., zwyciężając w wyborach jako kandydaci ugrupowań centroprawicowych. Prowadzili wstępne rozmowy o współpracy regionalnej w Krakowie oraz przy okazji 70. sesji Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku już we wrześniu 2015 r. 3SI formalnie powołano do życia na szczycie w Du-

browniku w 2016 r. W jej skład wchodzi 12 państw regionu, będących jednocześnie członkami Unii Europejskiej: Austria, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia i Węgry¹. Jest to obszar posiadający istotny potencjał polityczny, demograficzny i gospodarczy. Terytorium 3SI zajmuje niemal 30% powierzchni UE. W państwach Inicjatywy Trójmorza mieszka 112 mln osób (25% mieszkańców UE) i wytwarza się ok. 20% PKB Unii, mierzonego parytetem siły nabywczej (PPP).

Należy podkreślić, że Inicjatywa Trójmorza nie jest klasyczną organizacją międzynarodową, co oznacza, że nie ma prawnie wiążącego dokumentu, np. statutu, który jednoznacznie określałby jej cele. Nie ma też sekretarza generalnego ani innych urzędników, którzy mogliby reprezentować ten format współpracy i wypowiadać się w jego imieniu. Brak instytucjonalizacji utrudnia szerszą analizę jej celów, mechanizmów decyzyjnych i funkcjonowania. Celem 3SI jest przede wszystkim współpraca gospodarcza na płaszczyznach: energetycznej, logistyczno-transportowej i cyfrowej w Europie Środkowej. 3SI jest wciąż projektem *in statu nascendi*, który w latach 2016-2022 ewoluował od działań koncepcyjnych w stronę aktywności implementacyjnej. Do przełomu w funkcjonowaniu Inicjatywy doszło na szczycie w Budapeszcie w 2018 r., kiedy zgłoszono listę projektów prio-

¹ Status obserwatora w 3SI mają: Niemcy, USA, Ukraina, KE, Europejski Bank Inwestycyjny, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju oraz Bank Światowy.

rytetowych i ogłoszono chęć powołania do życia Funduszu Inwestycyjnego Inicjatywy Trójmorza. W tym okresie większe zainteresowanie projektem zaczęły wykazywać Komisja Europejska i Niemcy².

Region 3SI jest wewnątrznie zróżnicowany pod wieloma względami. Istotne różnice występują również pomiędzy państwami Grupy Wyszehradzkiej, które są przedmiotem analizy w niniejszej publikacji. Z jednej strony można wyróżnić relatywnie dużą gospodarkę, czyli Polskę (ok. 1/3 całego PKB PPP), z drugiej strony gospodarki średnie (Czechy i Węgry) i małe (Słowacja). Także rozpiętość demograficzna między analizowanymi państwami jest ogromna – największa Polska liczy ok. 38 mln mieszkańców, natomiast Słowację zamieszkuje już tylko ok. 5,4 mln osób. Jak zostało wspomniane, Polska jest inicjatorem i głównym promotorem funkcjonowania 3SI, natomiast pozostałe państwa wyszehradzkie mają raczej ambiwalentny stosunek do tego nowego formatu współpracy.

Wszystkie państwa Grupy Wyszehradzkiej są zwolennikami minilateralizmu w relacjach międzynarodowych, rozumieją go jednak często w nieco inny sposób. W artykule Moisésa Naíma *Minilateralism. The magic number to get real international action* pojęcie to zdefiniowano jako „najmniejszą z możliwych liczbę państw, które będą miały

² P. Kowal, A. Orzelska-Stączek, *Inicjatywa Trójmorza: geneza, cele i funkcjonowanie*, Warszawa 2019, s. 75-77.

możliwie największy wpływ na rozwiązanie konkretnego problemu”. Liczba państw ma zmieniać się wraz z problematyką i jej znaczeniem dla stosunków międzynarodowych. Według M. Naíma, aby rozwiązać problem globalny, liczba ta ma oscylować w granicach dwudziestu³.

Dla Polski najskuteczniejszym formatem służącym rozwiązaniu problemów infrastrukturalnych jest 3SI, natomiast dla Czech, Słowacji i Węgier głównym narzędziem budowania pozycji w regionie i UE pozostaje wciąż Grupa Wyszehradzka. Wspomniane trzy państwa zaliczają się do kategorii małych państw w stosunkach międzynarodowych. Jedną z powszechniej stosowanych strategii przez tego rodzaju podmioty jest angażowanie się w regionalne sojusze o charakterze politycznym i obronnym, szczególnie tam, gdzie tego rodzaju współpraca jest dobrze rozwinięta. Stąd powszechne dążenie małych państw europejskich do integracji z Unią Europejską. Sceptycyzm wobec głębszego zaangażowania w format trójmorski może wynikać więc z obaw Pragi, Bratysławy i Budapesztu co do antyunijnego (i antyniemieckiego) charakteru 3SI⁴.

Dyskurs publiczny można zdefiniować poprzez jego dwa konstytutywne elementy – jawność oraz powszechną dostępność przekazów w przestrzeni publicznej. W jego bada-

³ M. Naím, *Minilateralism. The magic number to get real international action*, „Foreign Policy”, June 2009, <http://www.foreignpolicy.com> [20.09.2022].

⁴ P. Bajda, *Małe państwo europejskie na arenie międzynarodowej. Polityka zagraniczna Republiki Słowackiej w latach 1992-2016*, Kraków – Warszawa 2018, s. 31-46.

niu istotna jest też ważność komunikatów dla ogółu życia społecznego. Obejmuje zatem działania komunikacyjne odbywające się w sferach: instytucjonalnej, medialnej, ale też nieformalnej, np. zachodzące w czasie zgromadzeń publicznych czy debat o charakterze społecznym⁵. Dyskurs publiczny oddziałuje na „typy interakcji w społeczeństwie”, o czym w swych koncepcjach wspominali choćby Jürgen Habermas oraz Michael Foucault⁶. Zatem badania dyskursu publicznego pozwalają na ujawnienie konstruowanych tożsamości zbiorowych. Jak trafnie zauważył Lech Nijakowski, w ramach dyskursu publicznego „reinterpretuje się, przekształca i tworzy nowe sposoby wyrażania indywidualnych przekonań, uprzedzeń i emocji”⁷.

W niniejszej analizie proces badawczy objął: kontekst historyczny, geopolityczny i sytuacyjny dotyczący Inicjatywy Trójmorza, a także stosowane przez podmioty instytucjonalne strategie dyskursywne⁸. Przyjęto perspektywę krytyczną, umożliwiającą poprzez wnioskowanie dedukcyjne

⁵ M. Czyżewski, M. Otrocki, T. Piekot, J. Stachowiak, *Wprowadzenie*, [w:] *Analiza dyskursu publicznego. Przegląd metod i perspektyw badawczych*, Warszawa 2017, s. 19-20.

⁶ A. Balczyńska-Kosman, *Język dyskursu publicznego w polskim systemie politycznym*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, 2013, nr 2, s. 143.

⁷ L. Nijakowski, *Znaczenie analizy dyskursu dla socjologii narodowości*, „Kultura i Społeczeństwo”, 2004, nr 11, s. 74.

⁸ Zob. więcej na ten temat: M. Czyżewski, M. Otrocki, T. Piekot, J. Stachowiak, dz. cyt., s. 21-22.

ujawnienie przyczyn niewykorzystania szerokich możliwości formatu współpracy państw V4⁹.

Przedmiotem badań były oficjalne komunikaty instytucji państwowych i wypowiedzi podmiotów realizujących politykę zagraniczną państw: Czech, Polski, Słowacji i Węgier. Skorzystano także z raportów badawczych i artykułów naukowych, ukazujących znaczenie 3SI w polityce zagranicznej państw V4 (ten rodzaj dyskursu dominował na Węgrzech). Szczególne znaczenie, wynikające z postępującej mediatyzacji polityki¹⁰, miały materiały opublikowane w mediach, w tym na prowadzonych przez wskazane podmioty witrynach internetowych oraz stronach w mediach społecznościowych, co było związane: 1) z funkcją mediów, jaką jest tworzenie miejsca na debatę publiczną, wymianę poglądów

⁹ Tamże, s. 23.

¹⁰ Rozumianej jako procesu, w którym sfera medialna i polityczna wzajemnie na siebie oddziałują, jednakże to media napędzają charakter zmian społecznych i kulturowych, stając się jednym z aktorów komunikowania politycznego. W sferze politycznej objawiać będzie się to choćby zastępowaniem logiki politycznej – logiką medialną, przez co działania polityczne będą podporządkowywały się tzw. nośności medialnej, co z kolei prowadzi do celebrytyzacji i enterteinizacji polityki. Dominująca pozycja mediów będzie zatem kluczowa dla symbolicznej widoczności polityka i jego aktywności, zob. szerzej: T. Sasińska-Klas, *Mediatyzacja a medializacja sfery publicznej*, „Zeszyty Prasoznawcze”, 2014, t. 57, nr 2 (218), s. 163-168; A. Hess, *Społeczni uczestnicy medialnego dyskursu politycznego w Polsce. Mediatyzacja i strategie komunikacyjne organizacji pozarządowych*, Kraków 2013, s. 85-87; A. Szwed-Walczak, *Popkulturowy wymiar dyskursu politycznego. Polscy politycy w #hot16challenge2*, [w:] *Współczesne media, współczesne dyskursy medialne*, t. 1, I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), Lublin 2022, s. 76.

i przepływ informacji¹¹; 2) szeroką dostępnością mediów dla obywateli; 3) ze wzrostem znaczenia internetu w komunikacji publicznej – według danych na 31 lipca 2022 r. z tej formy porozumiewania się korzystało: 86,8% obywateli Republiki Czech, 91,5% Polski, 90% Słowacji, 89,3% Węgier¹²; 4) ten rodzaj komunikacji oddziaływał na zmianę jakości porozumiewania się, dawał złudne poczucie egalitaryzmu, mimo że jednostka (jako użytkownik sieci) została podporządkowana obowiązującym regułom i relacjom, co skutkowało także przeobrażeniami w sferze rządzenia¹³.

Celem publikacji jest ukazanie cech dyskursu publicznego na temat Inicjatywy Trójmorza w państwach V4. Aby zrealizować powyższy cel, istotne było znalezienie odpowiedzi na poniższe pytania badawcze:

1. W jakich kontekstach podejmuje się debatę o 3SI?
2. Czy 3SI prezentowane jest poprzez korzyści czy straty?
3. Kto uczestniczy w dyskursie publicznym o 3SI?

Zakres chronologiczny badań objął lata 2016-2022. Cezurę początkową wyznaczyło powołanie 3SI na szczycie w Dubrowniku, natomiast cezurę końcową stanowił szczyt Inicjatywy w Rydze w czerwcu 2022 r. Przy tak sformuło-

¹¹ Zob. szerzej: B. Jabłońska, *O polskim dyskursie politycznym na tematy europejskie. Debata nicejsko-konstytucyjna w prasie codziennej*, Kraków 2009, s. 9.

¹² *Internet World Stats. Usage and Population Statistics*, <https://www.internetworld-stats.com> [30.08.2022].

¹³ G. Rydlewski, *Rządzenie w epoce informacji cyfryzacji i sztucznej inteligencji*, Warszawa 2021, s. 47-48, 52-53.

wanym temacie publikacji najbardziej użyteczna okazała się struktura podmiotowa. W pracy wykorzystano metodę porównawczą, jakościową analizę treści, a także analizę dokumentów.

1.

Czechy

Władze Czech w momencie ogłoszenia Inicjatywy Trójmorza nie traktowały jej jako ważnego projektu regionalnego. Postrzegali 3SI jako konkurencyjną formę współpracy wobec V4 i obawiali się osłabienia tej drugiej¹⁴. Piotr Bajda zauważył, że dość powszechną opinią wśród czeskich środowisk politycznych jest postrzeganie 3SI jako wyłącznie polskiego projektu ekspansji, którego nie skonsultowano z państwami

¹⁴ Czechy większą wagę przywiązują do współpracy regionalnej w formacie V4, *Stanowisko Czech i Słowacji wobec Inicjatywy Trójmorza – od inauguracyjnego szczytu w Dubrowniku po spotkanie w Lublanie*, „Sprawy Międzynarodowe”, 2020, t. 73, nr 2, s. 94-95.

V4. Kolejnym zarzutem jest przeświadczenie Czechów o byciu dla Polski „partnerem drugiego wyboru”, przez co wybierają formaty, w których nie uczestniczy Warszawa¹⁵. Z tego powodu na pierwszym szczycie 3SI w Dubrowniku Czechy reprezentował wiceminister spraw zagranicznych, Václav Kolaja, na kolejnych – w Warszawie i Bukareszcie – przewodniczący Izby Poselskiej Parlamentu Republiki Czeskiej (druga pod względem precedencji osoba w państwie). Pojawiły się też głosy, że Inicjatywa Trójmorza może podzielić UE, co Polska może wykorzystać do realizacji własnych aspiracji mocarstwowych¹⁶. Podejrzenia te wynikają z odwoływania się niektórych polskich polityków w wypowiedziach o 3SI do przedwojennych koncepcji Międzymorza. Jeszcze przed szczytem w Warszawie w 2017 r. jeden z czeskich dyplomatów w rozmowie z „Gazetą Wyborczą” wskazał: „Dla nas idea Trójmorza jest nie do zaakceptowania. To XX-wieczny, mocarstwowy koncept Piłsudskiego”, postrzegany wówczas jako koalicja przeciwko Niemcom i Francji¹⁷.

Brak pełnego zaangażowania Czech w 3SI wynika też z przekonania, że może ona zaszkodzić ich interesom ze

¹⁵ P. Bajda, *Republika Czeska wobec Inicjatywy Trójmorza*, Warszawa 2021, s. 6, <https://interethnium.pl> [20.08.2022].

¹⁶ Tenże, *Stanowisko Czech i Słowacji wobec Inicjatywy Trójmorza*, dz. cyt., s. 99-103; P. Kowal, A. Orzelska-Stączek, dz. cyt., s. 62; A. Wojtaszek, *Stanowisko państw Europy Środkowej wobec inicjatywy Trójmorza*, „Społeczeństwo i Polityka”, 2021, nr 1, s. 52.

¹⁷ M. Kokot, *Wyłom w Trójmorzu. Czesi nie chcą być częścią antyniemieckiego paktu*, <https://wyborcza.pl> [20.08.2022].

strategicznymi partnerami gospodarczymi: Niemcami, Rosją i Chinami¹⁸. W czeskiej dyplomacji postrzegano się 3SI jako instrument polityczny do zmiany układu sił w Europie, a przede wszystkim narzędzie do odseparowania państw Europy Środkowej od Niemiec. Podejście to funkcjonowało do 2018 r., kiedy to na szczyt w Bukareszcie zostali zaproszeni przedstawiciele niemieckiego rządu. Obawiano się, że skonfliktowany z instytucjami unijnymi rząd Prawa i Sprawiedliwości (PiS) będzie zmierzał do budowy alternatywnego wobec UE forum współpracy. Stosunek Czechów do przedsięwzięcia zaczął się zmieniać po szczycie w Warszawie w 2017 r.¹⁹, na którym prezydent USA złożył państwom regionu ofertę współpracy energetycznej²⁰.

Mimo to prezydent Czech, Miloš Zeman, dopiero za namową prezydenta Chorwacji po raz pierwszy wziął udział w szczycie w Lublanie w 2019 r.²¹, a następnie w 2020 r. w Tal-

¹⁸ Ł. Kobierski, J. Błaszczak, *Trójmorze z perspektywy państw członkowskich*, s. 13-14, <https://ine.org.pl> [15.09.2022].

¹⁹ Warto nadmienić, że na warszawskim szczycie zabrakło prezydenta Czech, który zabiegał o dwustronne spotkanie z Donaldem Trumpem, a wobec braku odpowiedzi nie przyjechał do Polski i ostatecznie w Warszawie pojawił się Jan Hamáček, zob. M. Lebuduška, *Warunkowa zgoda na polskie Trójmorze*, <http://usa-ue.pl> [25.09.2022].

²⁰ P. Bajda, *Stanowisko Czech i Słowacji wobec Inicjatywy Trójmorza*, dz. cyt., s. 99-103; P. Kowal, A. Orzelska-Stączek, dz. cyt., s. 62; M. Lebuduška, dz. cyt.; J. Janda, *Trójmorze wzmocni każde z naszych krajów*, <https://wszystkoconajwazniejsze.pl> [17.09.2022].

²¹ T. Żornaczuk i inni, *Promocja Inicjatywy Trójmorza w krajach członkowskich i wśród państw-obszerników*, „Strategic File PISM”, 2021, nr 12 (104), <https://www.pism.pl> [2.09.2022].

linie (w formule zdalnej). Nie uczestniczył z kolei w szczytach w Sofii (2021 r.) i w Rydze (2022 r.), prawdopodobnie z powodu stanu zdrowia²².

Projektem wiodącym prezydenta Zemana jest koncepcja budowy kanału Dunaj – Odra – Łaba, który umożliwiłby poszerzenie rynków zbytu, ale też znacząco wpłynął na rozwój regionalnej turystyki. Liczący 450 km szlak wodny zyskał też zainteresowanie Polski²³. Jest to jedyny czeski projekt w 3SI. Dla porównania można wskazać, że do 2020 r. Węgry i Chorwacja zgłosiły ich po 17, a Polska 10. Czechy, podobnie jak Austria, dość oszczędnie angażują się w priorytetowe plany innych państw²⁴. Uczestniczą w 16 projektach, podczas gdy Węgry w 37, Polska w 32, a Słowacja w 28. Ponadto Czechy (wraz z Austrią i Słowacją) pozostają poza 3SIIF²⁵.

Ewolucja znaczenia 3SI w czeskiej polityce skutkowałą powołaniem w 2020 r. pełnomocnika rządu ds. Inicjatywy Trójmorza. We wrześniu tego samego roku zapowiedział on przyłączenie Czech do Funduszu Trójmorza. Zamiar ten

²² Ł. Lewkowicz, M. Gołębiowska, *Po szczycie Inicjatywy Trójmorza w Rydze: nowy status współpracy z Ukrainą i wsparcie Stanów Zjednoczonych*, „Komentarze IEŚ”, 2022, nr 639, <https://ies.lublin.pl> [2.09.2022].

²³ Ł. Lewkowicz, *The Three Seas Initiative as a new model of regional cooperation in Central Europe: A Polish perspective*, „Revista UNISCI/ UNISCI Journal”, Oct. 2020, No. 54, s. 187.

²⁴ Zaznaczyć należy, że wielkie projekty transgraniczne promowane przez inne państwa Inicjatywy, jak np. Via Carpatia czy gazociąg Eastring, nie dotyczą Czech, M. Lebuduška, dz. cyt.

²⁵ A. Balcer, dz. cyt., s. 7.

jednak nie został zrealizowany. Praga powołała z kolei do Rady 3SIIF swojego przedstawiciela, od kwietnia 2021 r. jest nim prezes Narodowego Banku Rozwoju (*Národní rozvojová banka*)²⁶.

Wskazuje się, że brak aprobaty w sprawie dołączenia Czech do Funduszu wynika z przegranej w wyborach partii ANO. Warto jednak podkreślić, że rząd koalicyjny Petra Fiali (lidera ODS) z akceptacją odnosi się do Funduszu Trójmorza i znaczenia 3SI w polityce zagranicznej, o czym świadczy choćby wpisanie w program wyborczy ODS pogłębiania współpracy w ramach 3SI²⁷. Do 2021 r. traktowano Inicjatywę Trójmorza jako projekt prezydenta Zemana, dopiero w 2021 r. w rządowej umowie koalicyjnej zapisano kooperację z 3SI. Można zatem odnotować zmianę stanowiska Czech względem Trójmorza po wyborach parlamentarnych jesienią 2021 r. Jan Sechter, pełnomocnik rządu Czech ds. Trójmorza, zauważył, że nowy rząd dąży do rozwoju relacji gospodarczych z Europą Środkową i Wschodnią, w odróżnieniu od poprzedniego gabinetu, dla którego istotne były kontakty z Brukselą²⁸. Czeski poseł do Parlamentu Europejskiego – Alexandr Vondra (były szef MSZ i ministerstwa

²⁶ J. Wilczek, A. Rudowski, *Fundusz Trójmorza. W stronę instytucjonalizacji Inicjatywy?*, Warszawa 2022, s. 20-21, <https://interethnium.pl> [2.09.2022].

²⁷ J. Błaszczyk, *Inicjatywa Trójmorza – spojrzenie na 2021 i perspektywy na przyszłość*, <https://ine.org.pl> [10.09.2022].

²⁸ *Czechy: Trójmorze jest największym projektem euroatlantyckim od czasu naszego wejścia do NATO*, <https://congress.lubelskie.pl> [1.09.2022].

obrony, ODS) dostrzegł choćby, że współpraca Północ – Południe w zakresie transportu i infrastruktury przyczyni się do wzmocnienia bezpieczeństwa energetycznego i rozwoju gospodarczego państw regionu²⁹.

Zmiana układu sił w Czechach i utworzenie centroprawicowego rządu, a także wojna w Ukrainie (zaburzenie stabilności energetycznej Czech) spowodowały zmianę podejścia do 3SI³⁰. Minister ds. europejskich, Mikulaš Bek, wskazał, że za sprawą wojny w Ukrainie Inicjatywa Trójmorza nabrała „nowej i bardziej aktualnej treści”³¹. Istnieją zatem przesłanki do wzrostu zaangażowania Czech w to przedsięwzięcie.

Format ten nie jest prawidłowo identyfikowany przez Czechów, co może wynikać z powstania ostatnio wielu płaszczyzn współpracy regionalnej³². Na stronach rządowych (<https://www.vlada.cz/en/>) i oficjalnej witrynie prezydenta Czech (<https://www.hrad.cz/>) pojawiają się dwa określenia: *Iniciativa tří Moř* (Inicjatywa Trzech Mórz) i *Iniciativa Trojmoří* (Inicjatywa Trójmorza)³³. Według wyników badań wykonanych na zlecenie Fundacji State of Poland na pró-

²⁹ Były szef czeskiego MSZ: Trójmorze może mieć ogromne znaczenie strategiczne, <https://forsal.pl> [1.09.2022].

³⁰ V. Dostál, *Czech Republic: A stalemate and promising circumstances*, [w:] *Three Seas Initiative Mapping National Perspectives*, A. Sprüds, M. Vargulis (red.), Latvian Institute of International Affairs, Riga 2022, s. 66, 68, <https://www.liia.lv> [10.10.2022].

³¹ T. Bielecki, *UE. Trójmorze chce pomagać w odbudowie Ukrainy*, <https://www.dw.com> [1.09.2022].

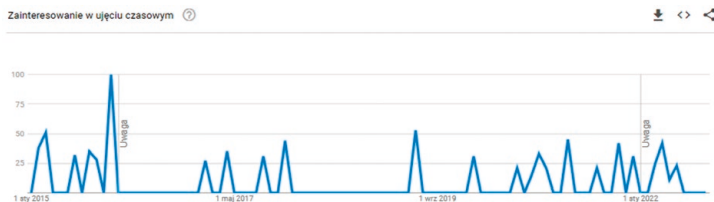
³² Tamże, s. 67.

³³ P. Bajda, *Republika Czeska wobec Inicjatywy Trójmorza*, dz. cyt., s. 11.

bie 1214 obywateli państw: Bułgarii, Czech, Estonii, Polski, Słowenii i Węgier, tylko 13% Czechów słyszało o Inicjatywie Trójmorza i tylko 4% mieszkańców Czech ma świadomość przynależności ich państwa do 3SI³⁴.

Biorąc pod uwagę frekwencyjność fraz dotyczących 3SI w wyszukiwarce Google, można zauważyć, że w Czechach internauci poszukiwali informacji na ten temat w grudniu 2015 r., kiedy zapowiedziano utworzenie 3SI, oraz w kwietniu 2019 r., w związku z wizytą prezydenta Chorwacji w Czechach i deklaracji udziału prezydenta Zemana w szczycie w Lublanie w tymże roku, zob. wykres 1.

Wykres 1. Google Trends, Czechy 2015-2022 – wyszukiwana fraza „Iniciativa tří moří”

Źródło: Google Trends.

Jak zauważył Vít Dostál, dyrektor think tanku Stowarzyszenie Spraw Międzynarodowych (*Asociace pro mezinárodní otázky*, AMO), w Czechach Inicjatywa Trójmorza nie jest zbyt

³⁴ *Trójmorze – fascynująca historia. Raport i strategia komunikacji*, oprac. D. Nierała, K. Kiersnowski, M. Zarosa, A. Starzynski, S. Tompson, Warszawa 2021, s. 39-41, 43, <https://stateofpoland.pl> [1.09.2022].

popularna ze względu na kojarzenie jej z „megalomańskim projektem” prezydenta Zemana – budową kanału Dunaj – Łaba – Odra³⁵. Kanał jest krytykowany publicznie zarówno przez naukowców, jak i czeskich samorządowców, obawiających się przyrodniczych skutków tej budowy³⁶.

Mimo postrzegania Zemana jako orędownika 3SI w Czechach, strona internetowa prezydenta nie promuje tej formy współpracy. Na oficjalnej witrynie internetowej zamieszczonych jest osiem wzmianek o Inicjatywie Trójmorza, w tym dwie z 2018 r., pięć z 2019 r. oraz jedna z 2020 r. Opublikowane treści nie są zbyt obszerne. W 2018 r. wspomnienie 3SI pojawia się w kontekście gratulacji (od prezydent Kolindy Grabar-Kitarović i prezydenta Andrzeja Dudy) dla Zemana z okazji ponownego wyboru na urząd prezydenta³⁷.

W 2019 r. na oficjalnej witrynie prezydenta zamieszczono jego przemówienie, wygłoszone w czasie wizyty prezydent Chorwacji w Czechach. Zeman oświadczył, że zgodnie z obietnicą złożoną Grabar-Kitarović weźmie udział w szczycie 3SI w Lublanie, a swój udział uzasadnił koniecznością pro-

³⁵ V. Dostál, *Iniciativa Trojmoří není jen megalomanská vize kanálu Dunaj–Odra–Labe. Česko by se do ní mělo aktivně zapojit*, <https://denikn.cz> [1.09.2022].

³⁶ Zob. np.: *Přípravy kanálu Dunaj–Odra–Labe terčem kritiky. Rozhodnutí vědci odsoudili* Zdroj, <https://www.denik.cz> [1.09.2022]; P. Poláková-Uvířová, *Přerovsku s ním nesouhlasí*, <https://www.denik.cz> [1.09.2022].

³⁷ *Prezident republiky obdržel gratulaci od chorvatské prezidentky*, <https://www.hrad.cz> [1.09.2022]; *Prezident republiky obdržel gratulaci od polského prezydenta*, <https://www.hrad.cz> [1.09.2022].

mości projektu korytarza Dunaj – Odra – Łaba³⁸. Na stronie internetowej pojawił się też plan roboczej wizyty prezydenta w Słowenii w dniach 5-6 czerwca³⁹, a także wywiad, w którym mówi o sukcesie propozycji korytarza rzeczno- i otrzymanym poparciu dla projektu ze strony Polski⁴⁰. W tym też roku dostrzegalna jest ewolucja w postrzeganiu 3SI przez czeskie władze. W opublikowanym protokole ze spotkania prezydenta w sprawie polityki zagranicznej przed wyborami do PE pojawiło się sformułowanie, że Inicjatywa Trójmorza należy do narzędzi realizacji polityki zagranicznej Czech, pomagających tworzyć zrównoważoną Europę. Podkreślono, że w ten format zaangażowały się Niemcy i USA⁴¹. Ostatnia wzmianka o 3SI z 2019 r. pojawiła się w opublikowanych gratulacjach z okazji święta narodowego od prezydenta Andrzeja Dudy, w którym to prezydent Polski pisze o potencjale regionalnej współpracy polsko-czeskiej w V4 i Inicjatywie Trójmorza⁴². Zamieszczona w 2020 r. na stronie prezydenta

³⁸ *Projev prezidenta republiky při tiskové konferenci u příležitosti oficiální návštěvy chorvatské prezidentky v České republice*, <https://www.hrad.cz> [1.09.2022].

³⁹ *Pracovní návštěva prezidenta republiky ve Slovinské republice*, <https://www.hrad.cz> [1.09.2022].

⁴⁰ *Rozhovor prezidenta republiky pro Pressklub na Frekvenci 1*, <https://www.hrad.cz> [1.09.2022].

⁴¹ *Minutes from the Meeting of the Highest Constitutional Officials on Foreign Policy*, <https://www.hrad.cz> [1.09.2022].

⁴² *Prezident republiky obdržel gratulaci od polského prezidenta*, <https://www.hrad.cz> [1.09.2022].

Czech wzmianka o 3SI znajduje się w treści gratulacji dla prezydenta Łotwy⁴³.

Na oficjalnej witrynie prezydenta Czech zabrakło choćby informacji o udziale głowy państwa w szczycie w Tallinie w 2020 r. Dość ograniczona liczba materiałów o 3SI być może wynika z krytycznego stanowiska wobec Inicjatywy i projektu korytarza wodnego ze strony środowiska politycznego prezydenta⁴⁴.

Kwestię 3SI w Czechach podejmują AMO oraz edukacyjno-kulturalny Instytut Biblioteka Václava Havla⁴⁵. Temat ten jest też obecny od 2019 r. w corocznych publikacjach projektu *Agenda pro českou zahraniční politiku*⁴⁶. Promocji Inicjatywy Trójmorza w Czechach podjął się też think tank Instytut Polityki i Społeczeństwa (*Institut pro politiku a společnost*). W 2020 r. w polskiej ambasadzie w Pradze zorganizowano dyskusję o 3SI. W czeskich mediach informacje o Inicjatywie dotyczą szczytów – obecności lub nieobecności w nich czeskiego przedstawicielstwa, ewentualnie tzw. kanału Zemana⁴⁷.

W raporcie AMO zaznaczono, że debata na temat Inicjatywy Trójmorza toczy się w Czechach przede wszystkim na

⁴³ *Prezident republiky zaslal gratulační dopis lotyšskému prezidentovi*, <https://www.hrad.cz> [1.09.2022].

⁴⁴ P. Bajda, *Republika Czeska wobec Inicjatywy Trójmorza*, dz. cyt., s. 9.

⁴⁵ T. Żornaczuk i inni, dz. cyt.

⁴⁶ P. Bajda, *Republika Czeska wobec Inicjatywy Trójmorza*, dz. cyt., s. 11.

⁴⁷ Tamże, s. 12.

forum think tanków i w administracji państwowej. Zagadnieniem tym nie są też szczególnie zainteresowane środowiska polityczne. Partia Komunistyczna Inicjatywę Trójmorza utożsamia z narzędziem polityki amerykańskiej. Projekt popiera koalicja wyborcza partii liberalno-konserwatywnych SPOLU, uważając go za geopolityczny atut, pogłębiający transatlantyckie relacje. Jednakże koalicja zdecydowanie sprzeciwia się jednemu czeskiemu projektowi zgłoszonemu do 3SI⁴⁸.

⁴⁸ V. Dostál, *Czechia: from Cold Distance to Inconsistent Pragmatism*, [w:] V. Dostál, T. Strážay, Z. Végh, *The perspective of the Czech Republic, Hungary, and Slovakia on the Three Seas Initiative*, „AMO Policy Paper”, June 2021, nr 7, s. 10, <https://www.amo.cz> [1.09.2022].

2. Polska

Polska była jednym z głównych (obok Chorwacji) inicjatorów Inicjatywy Trójmorza. W 2015 r. projekt ogłosili prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, Andrzej Duda, oraz prezydent Chorwacji, Kolinda Grabar-Kitarović, w czasie jej wizyty w Polsce, co w dyskursie publicznym Kancelarii Prezydenta RP wielokrotnie się podkreśla. Wagę temu przedsięwzięciu nadawały zagrożenia wynikające z aneksji Krymu przez Federację Rosyjską i jej ekspansywna polityka.

Polska stała się naturalnym pretendentem do roli lidera 3SI, co wynikało z uwarunkowań geopolitycznych, gospodarczych i demograficznych. Biorąc pod uwagę te pierwsze,

zagrożenie związane z ekspansją rosyjską, ale też cyberataki będące elementem wojny informacyjnej prowadzonej przez Federację Rosyjską były istotnymi zagadnieniami w polityce rządzącego w Polsce od 2015 r. PiS-u. Konsekwencją było poszukiwanie wsparcia w zakresie bezpieczeństwa u partnerów amerykańskich, w związku z tym poparcie Inicjatywy Trójmorza w czasie warszawskiego szczytu w 2017 r. przez USA było symboliczne. Sygnalizowało państwom regionu gwarancję stabilności. Polska w momencie uruchomienia 3SI była najszybciej (w latach 2004-2019) rozwijającą się gospodarką spośród 12 państw formatu. Wytwarzała ok. 1/3 całego PKB PPP regionu⁴⁹. Dominuje też pod względem terytorialnym – powierzchnia Polski stanowi 26,35% powierzchni wszystkich państw zaangażowanych w 3SI, a także demograficznym – ludność Polski to 32,85% populacji państw 3SI⁵⁰.

Dla Polski Inicjatywa Trójmorza jest istotna zarówno ze względu na szansę budowy politycznego bloku państw pod jej przywództwem, jak i z perspektywy rozwoju gospodarczego. Obecnie państwa 3SI stanowią dla Polski 18,9% rynków zbytu, ustępując wyłącznie rynkowi niemieckiemu (28,9%)⁵¹. Polscy politycy stronią jednak od jednoznacznego

⁴⁹ A. Balcer, *Polska i Trójmorze po Trumpie: szansa na nowe otwarcie?*, Komentarz, Fundacja im. Stefana Batorego, s. 2, <https://www.batory.org.pl> [2.09.2022].

⁵⁰ Zob. szerzej: G. Soroka, T. Stępniewski, *The Three Seas Initiative: Geopolitical Determinants and Polish Interests*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, 2019, t. 17, z. 3, s. 19.

⁵¹ P. Dobrowolski, A. Kochman, M. Kolasa, *Trójmorze. Obraz współpracy: sierpień 2021 r.*, <https://pfr.pl> [2.09.2022].

nazywania pozycji Polski w 3SI w obawie przed sprzeciwem partnerów z innych państw. Nie ukrywają jednak znaczenia inicjatywy w polityce zagranicznej. Krzysztof Szczerski⁵² w 2019 r., w wywiadzie udzielonym Agnieszce Orzelskiej-Stączek i Marzenie Czernickiej, wskazał: „Z polskiego punktu widzenia Inicjatywa Trójmorza powstała, aby rozszerzyć polski projekt polityki regionalnej środkowoeuropejskiej na kraje, które do tej pory były trochę przez tę politykę regionalną Polski zaniedbywane, a które stanowią część środkowoeuropejskiej grupy państw. Wynikało to z przekonania, że pozycja międzynarodowa Polski jest wzmacniana przez pozycję regionu. Oznacza to, że jeśli ten region jest silniejszy, bardziej spójny i aktywny, to to automatycznie przekłada się na pozycję międzynarodową Polski jako największego kraju tego regionu”⁵³.

W polskim dyskursie publicznym wskazuje się, że na współczesną koncepcję Trójmorza wpływ wywarły analizy polskich naukowców, poparte przez działania polityków i amerykańskich dyplomatów. W opracowaniach naukowych zwraca się uwagę, że kluczowy był raport z 2014 r. *Completing Europe: From the North-South Corridor to Energy, Transportation, and Telecommunications Union*, przygoto-

⁵² Szef Gabinetu Prezydenta RP w latach 2017-2021.

⁵³ Wywiad z Szefem Gabinetu Prezydenta RP, ministrem Krzysztofem Szczerskim, przeprowadzony w Kancelarii Prezydenta RP w Warszawie 17 lipca 2019 roku przez prof. Agnieszkę Orzelską-Stączek i dr Marzenę Czernicką, [w:] A. Orzelska-Stączek, P. Ukielski, dz. cyt., s. 142.

wany przez think tanki: polski Central Europe Energy Partners i amerykański Atlantic Council⁵⁴.

O ile pierwszy szczyt Inicjatywy Trójmorza (25-26 sierpnia 2016 r.) miał miejsce w Dubrowniku, to kolejny odbył się w Warszawie. Jednak już w czasie chorwackiego wydarzenia ustalono zagadnienia współpracy istotne z perspektywy Polski, jak choćby rozwój infrastruktury. Zaangażowanie Polski w ten format zostało umocowane poprzez organizację drugiego szczytu 3SI w dniach 6-7 lipca 2017 r. Głównym gościem był prezydent USA, Donald Trump. Z tego względu 3SI zaczęło ukazywać poprzez profity wynikające z nawiązania kooperacji gospodarczej z USA. W trakcie spotkania nakreślono obszary współpracy, tj.: gospodarka, transport, bezpieczeństwo energetyczne, ochrona środowiska, badania i rozwój, komunikacja cyfrowa, synergia z działaniami UE⁵⁵. Prezydent USA poparł projekt zwiększenia dostępu państw Trójmorza do skroplonego gazu ziemnego. Dodatkowo obecność Trumpa sugerowała przychyłność USA względem współpracy państw Europy Środkowej i tym samym podniosła znaczenie Inicjatywy Trójmorza w odbiorze międzynarodowym. Jak zauważył Tomasz Stępniewski: „Młoda

⁵⁴ K. Popławski, J. Jakóbowski, *W kierunku budowy bliższych powiązań. Trójmorze jako obszar gospodarczy*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa, VII 2020, s. 4.

⁵⁵ P. Ukielski, *Inicjatywa Trójmorza w polskiej polityce zagranicznej*, „Studia Europejskie”, 2018, nr 2 (86), s. 48.

inicjatywa zyskała na politycznym znaczeniu i została poszerzona o tzw. perspektywę transatlantycką⁵⁶.

Szczyt w Polsce okazał się kluczowy, gdyż doprecyzowano na nim wymiary współdziałania państw, a krótkie hasło zaprezentowane w Warszawie: „Connectivity, Commerciality, Complementarity” miało świadczyć o przewadze czynnika gospodarczego nad politycznym⁵⁷ (co było zagranem marketingowym i miało pomóc w przekonaniu niezdecydowanych państw Europy Środkowej, jak Austria, Czechy, Słowacja, Węgry, do większego zaangażowania w Inicjatywę Trójmorza). Ten kierunek współpracy potwierdziło utworzenie Forum Biznesowego Trójmorza. W trakcie szczytu zdecydowano o poszerzeniu formuły inicjatywy z forum prezydenckiego i dopuszczeniu przedstawicieli rządów i podmiotów gospodarczych, co miało sprzyjać realizacji celów Trójmorza.

Prezydent Polski aktywnie uczestniczył także w kolejnych szczytach 3SI. W trakcie szczytu w Bukareszcie (17-18 września 2018 r.) zapowiedziano utworzenie Funduszu Trójmorza, do czego doszło w 2019 r. z inicjatywy Polski i Rumunii. Warto dodać, że choć w 2020 r. szczyt w Estonii (20 paź-

⁵⁶ T. Stępniewski, *Inicjatywa Trójmorza: uwarunkowania geopolityczne i nowy model regionalnej współpracy*, „Studia Europejskie”, 2018, nr 2, s. 36.

⁵⁷ W wypowiedziach polskich polityków można jednak dostrzec podkreślanie politycznego aspektu 3SI. Minister Szczęski w swej wypowiedzi wskazał, że funkcjonowanie 3SI „udowadnia, że w skostniałej Europie jest wciąż miejsce na nowe idee i projekty polityczne”, zob. szerzej: *Min. Szczęski: sojusze leżą w interesie USA niezależnie od tego, kto urządza w Białym Domu*, <https://www.prezydent.pl> [3.09.2022].

dzielnika 2020 r.) ze względu na pandemię SARS-CoV-2 odbył się w formule hybrydowej, to w Tallinie wśród nielicznych delegacji znaleźli się prezydent RP, Andrzej Duda, oraz prezydent Bułgarii, Rumen Radew (gospodarz kolejnego szczytu).

Polski prezydent dotychczas uczestniczył we wszystkich szczytach, co nie było regułą wśród przywódców 3SI, np. prezydent Austrii bierze w nich udział od 2018 r., a prezydent Czech obecny był wyłącznie w 2019 r. i 2020 r. Przyczyną absencji wskazanych polityków była obawa, że nieformalne polskie przywództwo w 3SI będzie skutkowało realizacją polityki antyniemieckiej i antyrosyjskiej⁵⁸. Do 2018 r. zarzucano Polsce, że za pomocą 3SI dąży do osłabienia współpracy państw Europy Środkowo-Wschodniej z Niemcami i UE⁵⁹. Po zaproszeniu ich przedstawicieli na szczyt w Bukareszcie te zarzuty nie są już formułowane⁶⁰. Jednak mimo to nadal polscy politycy podkreślają w wywiadach, że 3SI nie jest al-

⁵⁸ Wynikało to z okoliczności, w których ogłoszono realizację projektu – po zmianie rządu w Polsce, pogłębiających się animozjach polsko-niemieckich, a także konflikcie władz polskich i węgierskich z instytucjami UE, Ł. Lewkowicz, *The Three Seas Initiative in the Context of International Challenges*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, 2019, t. 17, z. 3, s. 7-12.

⁵⁹ Pojawiły się sugestie, że Inicjatywa Trójmorza może stać się „koniem trojańskim Waszyngtonu”, który za pomocą tej inicjatywy chce realizować własne interesy gospodarcze i polityczne. Zakładano, że może ono przyczynić się do podziału Unii Europejskiej, D. Fried, G. Mosbacher, I. Brzeziński, *Czym jest inicjatywa Trójmorza? Od wizji do działania*, <https://trimarium.pl> [2.09.2022]; zob. też: A. Balcer, dz. cyt., s. 6.

⁶⁰ A. Orzelska-Stączek, *Inicjatywa Trójmorza w świetle teorii realizmu. Polityczne aspekty nowej formy współpracy dwunastu państw*, „Sprawy Międzynarodowe”, 2019, nr 1, s. 137.

ternatywą wobec UE, lecz wręcz przeciwnie, ma wzmacniać pozycję państw z Europy Środkowej w strukturze unijnej. Jak zaznaczył Krzysztof Szczerski: „Celem Trójmorza jest przełamywanie deficytów tych krajów w ramach UE. Rzeczywiście jest tak, że brak infrastruktury w tych dwóch dziedzinach, transportu i energetyki, brak infrastruktury gazowej nas osłabia realnie, bo uzależnia nas od zewnętrznych podmiotów, dostawców gazu. To osłabia region w ramach UE, bo czyni go regionem zależnym energetycznie. Z kolei brak infrastruktury transportowej fragmentuje rynek w tej części Europy”⁶¹. W czerwcu 2021 r. prezydent Andrzej Duda na konferencji Globsec w Bratysławie stwierdził: „Postrzegam Inicjatywę Trójmorza jako najbardziej reprezentatywną formułę pogłębionej integracji państw naszego regionu w ramach Unii Europejskiej oraz wzmacniania więzi transatlantyckich”⁶².

Andrzej Duda podkreśla, że Inicjatywa Trójmorza jest jednym z głównych zadań jego prezydentury. W kwietniu 2021 r. w Biurze Polityki Międzynarodowej w Kancelarii Prezydenta RP powołano Sekretariat ds. Trójmorza⁶³. Na oficjalnej witrynie internetowej Prezydenta RP pojawiają się

⁶¹ Wywiad z Szefem Gabinetu Prezydenta RP, ministrem Krzysztofem Szczerskim, dz. cyt., s. 144.

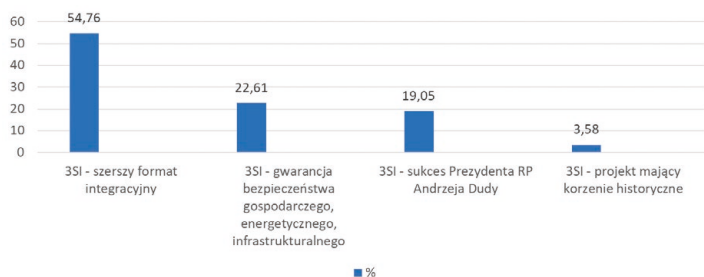
⁶² Prezydent: Inicjatywa Trójmorza jest unikalnym sposobem państw regionu na odbudowę po pandemii, <https://polska-morska.pl> [4.09.2022].

⁶³ Prezydent Andrzej Duda: Inicjatywa Trójmorza ma gigantyczny potencjał, <https://wydarzenia.interia.pl> [4.09.2022].

doniesienia dotyczące 3SI. Od momentu zapowiedzi Trójmorza opublikowano na ten temat 84 wiadomości w: 2015 r. – 0, 2016 r. – 2, 2017 r. – 20, 2018 r. – 11, 2019 r. – 4, 2020 r. – 16, 2021 r. – 24, 2022 r. – 7. Wyróżniający się pod względem ilości treści rok 2017 można wytłumaczyć organizacją w Polsce szczytu 3SI, przez co naturalne było informowanie opinii publicznej o podjętych działaniach.

Analiza treści o 3SI na stronie prezydent.pl pozwoliła na ich kategoryzację, zob. wykres 2.

Wykres 2. Kategoryzacja treści na temat 3SI opublikowanych w latach 2016-2022 na stronie internetowej prezydent.pl

Źródło: opracowanie własne.

Najczęściej (w blisko 55% wiadomości) ukazywano 3SI jako szerszy format integracyjny, którego celem jest wzmocnienie potencjału gospodarczego państw Europy Środkowej i zadbanie o ich konkurencyjność w UE. Nie uszczegółowiano obszarów współpracy państw. W ponad 22% materiałów o Trójmorzu ukazywano je z perspektywy gwarancji wielowymiarowego bezpieczeństwa (gospodarczego, ener-

tycznego, infrastrukturalnego). W 2022 r. w tym obszarze nawiązywano do sytuacji w Ukrainie i deklarowano poparcie do jej włączenia w 3SI (mimo braku jej członkostwa w UE). Uzasadniano to słowami: „Trójmorze otwiera swoje ramiona dla Ukrainy; widzimy, że Ukraińcy walczą, przelewają swoją krew po to, żeby nie być częścią ruskiego miru, a to oznacza, że chcą być częścią Zachodu i to otwarcie się na Ukrainę jest bardzo ważne”⁶⁴.

Ponad 19% opublikowanych treści ukazywało 3SI jako osobisty sukces prezydenta Andrzeja Dudy. W tym kontekście wyrazista jest notatka opublikowana 24 grudnia 2021 r.: „Była, jest i pozostaje osobistym projektem prezydenta Andrzeja Dudy regionalna Inicjatywa Trójmorza. Inicjatywa okazała się sukcesem międzynarodowym, popieranym dziś przez USA i UE, tak istotnym, że liczne kraje spoza UE chciałyby z nim współpracować. Chodzi o Wielką Brytanię, Japonię, Turcję, Ukrainę, Mołdawię czy państwa Bałkanów Zachodnich”⁶⁵.

Ponad 3% treści o 3SI, zamieszczonych na stronie prezydent.pl, ukazywało historyczną genezę przedsięwzięcia. Można było przeczytać: „Potęga gospodarcza Rzeczypospolitej Obojga Narodów i stworzone łańcuchy współpracy handlowej na osi od Bałtyku po Morze Czarne były istotnym

⁶⁴ Szczyt Inicjatywy Trójmorza w Rydze, <https://www.prezydent.pl> [20.09.2022].

⁶⁵ Międzynarodowe działania Prezydenta RP w 2021 r., <https://www.prezydent.pl> [1.10.2022].

elementem gospodarki europejskiej i światowej. Nawiązujemy dziś do tych osiągnięć, rozwijając współpracę państw naszego regionu w ramach Inicjatywy Trójmorza”⁶⁶.

W poszczególnych latach dominowały określone tematy. W latach 2016-2017, 2019 i 2021 było to ukazywanie 3SI jako szerszego formatu integracyjnego, w 2020 r. jako osobistego sukcesu prezydenta RP Andrzeja Dudy, który w tym też roku (z sukcesem) ubiegał się o reelekcję. W 2022 r. 3SI na oficjalnej witrynie Prezydenta RP prezentowane jest poprzez pryzmat zarówno sukcesu prezydenta RP, jak i gwarancji bezpieczeństwa.

Materiały na temat Inicjatywy Trójmorza zamieszczane są także na oficjalnej stronie Kancelarii Prezydenta RP na Facebooku i Twitterze, stanowią one skróconą wersję publikacji ze strony internetowej i zawierają bogatszą grafikę.

Mimo że 3SI jest głównie forum działania prezydentów, to w Polsce inicjatywę promują też ministrowie, podkreślając jej znaczenie w UE. Zbigniew Rau, minister spraw zagranicznych, stwierdził: „Projekt Trójmorza ma przecież na celu zasypanie podziałów w Europie w wymiarze cywilizacyjnym i gospodarczym. Chodzi o formułowanie, konceptualizowanie i realizowanie naszych interesów, ale nie w kontrze do Unii Europejskiej. Nasze społeczeństwa odczuwają potrzebę wyrównania swej stopy życiowej w porównaniu z Zachodem, nie godzą się ze swym zapóźnieniem, są bardziej spr-

⁶⁶ Wystąpienie w Sejmie Republiki Litewskiej, <https://www.prezydent.pl> [1.10.2022].

gnione sukcesu gospodarczego. Ponieważ są na dorobku, są silniej zmotywowane do pracy, bardziej mobilne, mniej roszczeniowe. Ten nasz głód sukcesu to wielka szansa dla Unii Europejskiej”⁶⁷.

Dla Polski sprawnie działająca 3SI ze wsparciem amerykańskim może stanowić „trzeci filar bezpieczeństwa, po NATO i UE”⁶⁸. Bezpieczeństwo to ma wymiar: polityczny, energetyczny, militarny. To nie tylko współpraca w ramach 12 państw, ale też prezentacja ich wspólnych stanowisk na forum UE i NATO. Egzemplifikacją były działania Bukareszteńskiej Dziewiątki (Bułgaria, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowacja, Węgry), która w trakcie miniszczytu NATO w Bukareszcie w 2015 r. opowiedziała się za wzmocnieniem wschodniej flanki, uzasadniając ten postulat aneksją Krymu⁶⁹. Polska poprzez 3SI dąży do uniezależnienia się od Rosji w zakresie energetyki, ale też infrastruktury transportowej, jednocześnie dążąc do rozwoju relacji transatlantyckich w wymiarze energetycznym, handlowym i militarnym⁷⁰.

⁶⁷ Rozmowa Grzegorza Górnego z prof. Zbigniewem Rauem, *Trójmorze jest dobrodziejstwem dla UE*, <https://trimarium.pl> [1.10.2022].

⁶⁸ A. Wojtaszek, dz. cyt., s. 61.

⁶⁹ Prof. Żurawski vel Grajewski: *Trójmorze kontekst europejski i atlantycki*, <https://jagiellonia.org> [4.10.2022].

⁷⁰ P.-E. Thomann, *The Three Seas Initiative, a New Project at the Heart of European and Global Geopolitical Rivalries*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, 2019, t. 17, z. 3, s. 38.

Polska poprzez Inicjatywę Trójmorza zamierza sfinalizować projekty gwarantujące rozwój gospodarczy, tj. budowę infrastruktury Północ – Południe: Via Carpatia (trasa przebiegająca od Kłajpedy do Salonik, przez: Litwę, Polskę, Słowację, Węgry, Rumunię, Bułgarię i Grecję)⁷¹, Via Baltica łącząca Warszawę z Tallinem (trasa biegnąca poprzez Polskę, Litwę, Łotwę do Estonii), połączenie kolejowe Rail Baltica (obejmujące Estonię, Łotwę, Litwę, Polskę i Niemcy), korytarz wodny Dunaj – Odra – Łaba. Kolejny obszar obejmuje cyfryzację: rozwój światłowodów i 5G. Jednym z ważniejszych spraw jest też bezpieczeństwo energetyczne dla regionu, stworzenie hubu gazowego na terenie Polski. Ważnym krokiem było wybudowanie gazociągu Polska – Litwa (oficjalnie otwarty 5 maja 2022 r.) i uruchomienie (1 października 2022 r.) gazociągu Baltic Pipe (łączącego Norwegię, Danię i Polskę). W planach jest także ukończenie gazowego korytarza Północ – Południe, mającego połączyć terminal LNG w Świnoujściu z Baltic Pipe i z terminalem chorwackim Adria LNG na wyspie Krk⁷².

Zaangażowanie Polski w 3SI dostrzegalne jest w inicjacji dodatkowych programów. Na terenie Polski utworzono

⁷¹ Prezydent Andrzej Duda ten projekt uznał za kluczowy, mówił o nim: „będzie stanowić taki swoisty kręgosłup Trójmorza, a jej ukończenie będzie stymulować rozwój regionów także niepołożonych bezpośrednio wzdłuż trasy”, [w:] Duda: *Inicjatywa Trójmorza to jeden z priorytetów mojej prezydentury. „Sama idea narodziła się w czasie spotkania...”,* <https://wpolityce.pl> [2.09.2022].

⁷² Ł. Kobierski, J. Błaszczak, dz. cyt., s. 24-26; P. Kowal, A. Orzelska-Stączek, dz. cyt., s. 87.

Obserwatorium Regionów Trójmorza, którego zadaniem jest gromadzenie danych statystycznych z państw partnerskich. Pierwsze spotkanie Forum Regionów Trójmorza odbyło się 3 lipca 2018 r. w podkarpackiej Jasionce⁷³. Druga edycja Forum Regionów miała miejsce w Lublinie w dniach 29-30 czerwca 2021 r. Ponadto zainaugurowano tam Samorządowy Kongres Gospodarczy, na którym przedstawiciele regionów sześciu państw (Polska, Bułgaria, Litwa, Rumunia, Słowacja, Węgry) podpisali tzw. Deklarację Lubelską. Zawarto w niej informację o budowie Sieci Gospodarczej Regionów Trójmorza, opartej na współpracy samorządów lokalnych⁷⁴. Druga edycja Samorządowego Kongresu Gospodarczego ponownie odbyła się w Lublinie w 2022 r. Marszałek Sejmu RP, Elżbieta Witek, w liście do uczestników wydarzenia zauważyła: „Inicjatywa Trójmorza w ostatnich latach urosła nie tylko do jednego z flagowych projektów polskiej polityki zagranicznej, ale stała się także perspektywicznym narzędziem modernizacji i rozwoju całego regionu Europy Środkowo-Wschodniej”⁷⁵.

Podczas wydarzenia polscy przywódcy (przyjmując rolę lidera 3SI) promowali ideę rozszerzenia Inicjatywy Trójmorza o Ukrainę. Z tego względu premier RP, Mateusz Morawiecki, wskazał, że w obliczu perspektywy poszerzenia

⁷³ P. Kowal, A. Orzelska-Stączek, dz. cyt., s. 88-89.

⁷⁴ Duda: *Inicjatywa Trójmorza to jeden z priorytetów mojej prezydentury*, dz. cyt.

⁷⁵ *Trójmorze*, <https://www.sejm.gov.pl> [9.10.2022].

współpracy można zamiennie stosować określenie „Międzymorze”⁷⁶. Mimo zwracania uwagi przez ekspertów, że nowa koncepcja współpracy państw Europy Środkowo-Wschodniej ma inne założenia niż polityczna idea Międzymorza Józefa Piłsudskiego, to stosowanie tego określenia nasuwa skojarzenia z polskim międzywojennym projektem geopolitycznym⁷⁷. Tego typu określenia budzą niechęć partnerów, podobnie jak nazywanie Inicjatywy Trójmorza „projektem jagiellońskim”⁷⁸.

Kolejne znaczące dla rozwoju 3SI wydarzenie ponownie odbyło się w Polsce. Dnia 4 września 2019 r., podczas Forum Ekonomicznego w Krynicy, utworzono Indeks Giełdowy CEEplus określany mianem Indeksu Trójmorza. Pod projektem podpisali się prezesi giełd: Polski, Czech, Słowacji, Węgier, Chorwacji, Rumunii, Słowenii. Jednakże to Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie odpowiada za kalkulację i prezentację indeksu⁷⁹.

⁷⁶ Tamże.

⁷⁷ *Dlaczego Trójmorze nie jest Międzymorzem? I czego może chcieć od Trumpa?*, <https://wiadomosci.dziennik.pl> [2.09.2022]; Z. Parańianowicz, M. Potocki, *Już nie Międzymorze i nie ABC. Szczerski o Trójmorzu i współpracy regionalnej*, <https://wiadomosci.dziennik.pl> [5.09.2022].

⁷⁸ W. Przybylski, *Trójmorze: do sukcesu wciąż czegoś brakuje*, <https://www.rp.pl> [5.09.2022].

⁷⁹ M. Gołębiowska, *Indeks giełdowy państw Inicjatywy Trójmorza walczy o dużą stawkę*, „Komentarze IEŚ”, 2020, nr 116, <https://ies.lublin.pl> [5.09.2022].

Polska wniosła największy wkład finansowy do Funduszu Trójmorza – 750 mln EUR. Dla porównania: Słowenia – 23 mln EUR, a pozostałe osiem państw po 20 mln EUR⁸⁰.

W Polsce 3SI wzbudza zainteresowanie mediów, polityków, instytutów badawczych i organizacji pozarządowych. W listopadzie 2021 r. telewizja publiczna uruchomiła nowy (anglojęzyczny) kanał „TVP World”, jeden z jego programów ma przybliżać polityczne i gospodarcze wiadomości z państw 3SI⁸¹. Ponadto TVP w 2021 r. zainicjowała Międzynarodowy Festiwal Telewizyjny „Heart of Europe”, który jest platformą prezentacji produkcji nadawców publicznych z państw Europy Środkowo-Wschodniej. Jego celem jest promocja filmów i twórców państw regionu.

Warto wspomnieć o działalności Instytutu Europy Środkowej (IEŚ), którego pracownicy zorganizowali panele dyskusyjne podczas II edycji Forum Regionów oraz na Samorządowym Kongresie Gospodarczym. Przygotowali także raport w dwóch wersjach językowych: *Regions of the Three Seas Initiative/Regiony Inicjatywy Trójmorza*. IEŚ w 2019 r. opublikował numer „Rocznika Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” poświęcony zewnętrznej perspektywie 3SI. Analitycy Instytutu na bieżąco publikują analizy oraz organizują webinaria dotyczące działalności 3SI⁸².

⁸⁰ T. Żornaczuk i inni, dz. cyt.

⁸¹ Nowy kanał TVP World o inicjatywie Trójmorza, <https://www.sejm.gov.pl> [10.09.2022].

⁸² *Regiony Inicjatywy Trójmorza*, Lublin 2022, 125 ss., <https://ies.lublin.pl> [10.10.2022].

Od 2022 r. przy Instytucie Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk (ISP PAN) w Warszawie funkcjonuje Biblioteka Trójmorza, której celem jest popularyzowanie wiedzy na temat 3SI oraz gromadzenie szerokiej oferty publikacyjnej na ten temat. ISP PAN jest również w trakcie tworzenia Centrum Badawczego Inicjatywy Trójmorza⁸³. Ponadto należy wyróżnić aktywność wydawniczą Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, Ośrodka Studiów Wschodnich, Instytutu im. Władysława Andersa⁸⁴, Instytutu Kościuszki, który promuje ideę „Inicjatywy Cyfrowego Trójmorza”, a więc pogłębienia współpracy w zakresie cyberbezpieczeństwa, wdrażania nowych technologii, rozwoju sieci 5G⁸⁵. Tematyką 3SI zainteresowany jest także Instytut Nowej Europy. W Polsce popularne są również strony dedykowane 3SI, jak choćby trimarium.pl, gdzie poza raportami, opiniami, komentarzami ekspertów dostępne są także podcasty dotyczące Inicjatywy Trójmorza⁸⁶.

⁸³ Biblioteka Trójmorza, <https://trojmorze.isppan.waw.pl/biblioteka-trojmorza/> [10.10.2022].

⁸⁴ Na uwagę zasługuje raport *Kondycja środowisk polskich w państwach Inicjatywy Trójmorza. Współczesność i perspektywy*, wydany przez instytut w 2021 r., <https://instytutandersa.org.pl> [10.10.2022].

⁸⁵ Zob. szerzej: Brief programowy Instytutu Kościuszki, *Inicjatywa Cyfrowego Trójmorza: wezwanie do nadania współpracy regionalnej silnego wymiaru cyfrowego*, <https://www.ik.org.pl> [20.09.2022].

⁸⁶ Twórcy portalu piszą o sobie: „Nasz portal to medium służące informowaniu, komentowaniu i analizowaniu najważniejszych wydarzeń, zjawisk i procesów dziejących się w regionie Trójmorza z różnych perspektyw: międzynarodowej, politycznej, społecznej, gospodarczej, kulturalnej, historycznej etc.”, *O nas*, <https://trimarium.pl> [15.09.2022].

Pojawiają się także oddolne inicjatywy promujące 3SI o charakterze kulturalnym, edukacyjnym, sportowym. Przykładem jest powołana do propagowania brandu Polski Fundacja State of Poland, odpowiedzialna za organizację cyklu konferencji GenFree, których założeniem jest promocja potencjału państw międzymorza⁸⁷. W kwietniu 2021 r. w Katowicach odbył się Turniej o Puchar Trójmorza w hokeju. Uczestniczyły w nim reprezentacje: Polski, Estonii, Litwy i Łotwy⁸⁸.

Z inicjatywy Sejmu RP w Warszawie w 2021 r. obradowało I Forum Młodych Parlamentarzystów Trójmorza, mające pogłębić współpracę państw regionu i zbudować relacje pomiędzy młodymi politykami⁸⁹. Dostrzegając zaniechania w zakresie kształtowania kapitału społecznego, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie zdecydowała się w 2022 r. na uruchomienie I edycji Szkoły Liderów Trójmorza⁹⁰.

Polska wykorzystuje *soft power* do kreowania pozytywnego wizerunku w państwach Trójmorza. Egzemplifikacją może być wydarzenie z czerwca 2021 r. – wręczenie przez Prezydenta RP obywatelom Czech, Rumunii, Słowacji, Ukra-

⁸⁷ J. Błaszczak, dz. cyt.

⁸⁸ Zob. *Turniej o Puchar Trójmorza*, <https://turniej-trojmorza.pl> [20.09.2022].

⁸⁹ *I Forum Młodych Parlamentarzystów Trójmorza. Zapowiedź i uczestnicy*, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/v4Komunikat.xsp?documentId=AA3AD6AA7BoCF-827C1258760005EAF18&term=9> [20.09.2022].

⁹⁰ E. Szczukowska, H. Wejman, *Startuje Szkoła Liderów Trójmorza*, <https://gazeta.sgh.waw.pl/wspolpraca-miedzynarodowa/startuje-szkola-liderow-trojmorza> [15.10.2022].

iny i Węgier medali Virtus et Fraternitas za pomoc okazaną Polakom w okresie wojen i prześladowań oraz wspieranie polskości⁹¹.

Wielość działań mających promować 3SI w Polsce, a także debata publiczna na temat jej przyszłości oddziałują na stan wiedzy obywateli o istnieniu tej formy współpracy. Badania zrealizowane na zlecenie Fundacji State of Poland wykazały, że w Bułgarii i w Polsce ponad 40% respondentów słyszało o Inicjatywie Trójmorza. Ponadto 36% respondentów z Polski i 29% respondentów z Bułgarii ma też świadomość przynależności ich państw do 3SI. O wiele gorzej jest w pozostałych państwach⁹².

Konieczne jest jednak pogłębienie wiedzy dotyczącej obszaru zainteresowań 3SI. Wśród respondentów pojawił się bowiem problem z definiowaniem Inicjatywy Trójmorza. Najwięcej wskazało, że jest to: „Nazwa inicjatywy mającej na celu odbudowę różnorodności biologicznej wód Bałtyku, Morza Czarnego i Adriatyku” (38%), „Nie wiem” (32%), „Inicjatywa gospodarczo-polityczna” (30%). Tylko 16% zauważyło, że jest to „Inicjatywa mająca na celu koordynację budowy infrastruktury transregionalnej”, a 25%, że to „Inicjatywa zrzeszająca 12 państw będących członkami UE”⁹³.

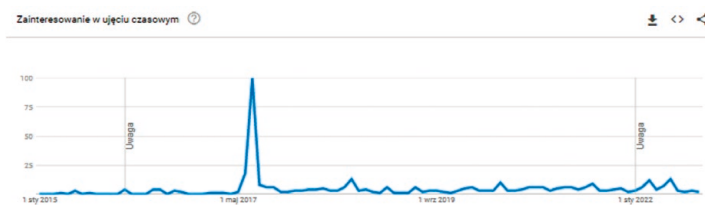
⁹¹ *Medale Virtus et Fraternitas wręczone*, <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/order-i-odznaczenia/medale-virtus-et-fraternitas-wreczone,7435> [15.09.2022].

⁹² *Trójmorze – fascynująca historia. Raport i strategia komunikacji*, dz. cyt., s. 39-41, 43.

⁹³ Tamże.

Biorąc pod uwagę frekwencyjność fraz dotyczących 3SI w wyszukiwarce Google, można zauważyć, że w Polsce internauci poszukiwali informacji na ten temat w lipcu 2017 r., zob. wykres 3. Było to związane ze szczytem Inicjatywy w Warszawie i szumem medialnym dotyczącym tego wydarzenia, zob. wykres nr 3.

Wykres 3. Google Trends, Polska 2015-2022 – wyszukiwana fraza „Trójmorze”

Źródło: Google Trends.

3.

Słowacja

Na Słowacji problematyka Inicjatywy Trójmorza jest praktycznie nieobecna w dyskursie medialnym i politycznym. Pozostaje w polu zainteresowania niektórych ośrodków eksperckich oraz tych urzędników państwowych, którzy bezpośrednio zajmują się udziałem Słowacji w kolejnych szczytach 3SI. Ponieważ Inicjatywa Trójmorza wciąż pozostaje w dużym stopniu formatem prezydenckim, to głównym ośrodkiem koordynującym polityczną aktywność Słowacji w 3SI jest Kancelaria Prezydenta Republiki Słowackiej. Zasadniczą rolę w tym zakresie odgrywa krajowy koordynator ds. 3SI – trójmorski „szerpa” – którym obecnie jest główny do-

radca prezydenta ds. polityki zagranicznej. Drugim istotnym ośrodkiem koordynującym współpracę w ramach Inicjatywy Trójmorza jest Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Europejskich Republiki Słowackiej, które wypracowuje stanowisko strony słowackiej na kolejne szczyty 3SI. Natomiast głównym sektorowym punktem kontaktowym, szczególnie jeśli chodzi o Fundusz Inwestycyjny, jest Ministerstwo Finansów.

Większość informacji o Inicjatywie Trójmorza publikowanych w słowackich mediach dotyczy udziału polityków w kolejnych szczytach 3SI. Bardziej szczegółowo omówiona została wizyta prezydenta, Andreja Kiski, i wicepremiera, Petera Pellegriniego, na szczycie w Warszawie w 2017 r. Pierwszy ze wspomnianych polityków w swoim przemówieniu umieścił 3SI w szerszym kontekście europejskim: „Na spotkaniu 3SI mówiliśmy ołączeniu się regionu tak, aby wzmocnić Unię Europejską. To jest główny cel projektu. Im bardziej państwa są ze sobą połączone, tym silniejsza jest UE”. Kiska podkreślił, że prezydent USA, Donald Trump, wybrał na miejsce swojej drugiej wizyty właśnie Europę Środkową, co miało świadczyć, że uważa on państwa regionu za ważnych partnerów dla Amerykanów. Podczas rozmowy prezydentów 3SI z Trumpem dominowała tematyka współpracy energetycznej. Kiska pochwalił politykę dywersyfikacji państw regionu. Przywołując kryzys gazowy na Słowacji w 2009 r., stwierdził, że energetyka jest często wykorzystywana do szantażowania poszczególnych państw.

Drugi z członków delegacji, Peter Pellegrini, stwierdził, że: „Republika Słowacka odgrywa kluczową rolę w ramach Inicjatywy Trójmorza, ponieważ połączenie Północ – Południe jest możliwe tylko przez Słowację i Czechy”. Według niego Słowacja powinna kontynuować budowę autostrady D4 łączącej Polskę z Węgrami, a także kontynuować projekt autostrady z Żyliny w kierunku polskiej granicy. Wspomniał o zabezpieczeniu finansowym dla budowy interkonektora gazowego do Polski oraz podłączeniu się do węgierskiej sieci elektrycznej. Mówił również o potrzebie budowania i łączenia infrastruktury cyfrowej i cyberbezpieczeństwie⁹⁴.

Zuzana Čaputová, która objęła stanowisko prezydenta Słowacji w 2019 r., wzięła udział w wirtualnym szczycie 3SI zorganizowanym przez Estonię w 2020 r. W swoim przemówieniu podkreśliła znaczenie współpracy i koordynacji działań między państwami europejskimi oraz o wpływie pandemii COVID-19 na gospodarki państw Inicjatywy Trójmorza. Podkreśliła, że 16 z 20 najsłabiej rozwiniętych regionów w UE leży właśnie na obszarze 3SI. Podobnie jak jej poprzednik, Andrej Kiska, zapewniła uczestników szczytu, że Słowacja „poprze każdą inicjatywę, która poprawi spójność w Unii Europejskiej i będzie zarządzana zgodnie z jej zasadami i politykami”⁹⁵.

⁹⁴ *Slovensko v rámci iniciatívy Trojmorja zohráva kľúčovú úlohu*, <https://www.mirri.gov.sk> [30.09.2022].

⁹⁵ *Three Seas Virtual Summit, the Presidents' virtual panel*, <https://www.youtube.com> [30.09.2022].

Najszersza analiza dotycząca podejścia Słowacji do 3SI została przygotowana w czerwcu 2021 r. przez Tomáša Strážaya, dyrektora Słowackiego Stowarzyszenia Polityki Zagranicznej (*Slovak Foreign Policy Association, SFPA*), w pracy eksperckiej AMO *The perspective of the Czech Republic, Hungary, and Slovakia on the Three Seas Initiative*. W tekście zostały poddane analizie szanse i wyzwania stojące przed Słowacją w kontekście 3SI. Autor zwrócił uwagę, że z punktu widzenia położenia geograficznego terytorium Słowacji ma kluczowe znaczenie dla rozwoju połączeń infrastrukturalnych na osi Północ – Południe, co stanowi strategiczny cel funkcjonowania 3SI. Wspomniał w tym kontekście o realizowanych obecnie projektach budowy interkonektorów gazowych z Polską i Węgarami oraz szlaku komunikacyjnym Via Carpatia. Jego zdaniem akces Słowacji do 3SI wynikał m.in. z przyjacielskich relacji ówczesnego prezydenta Słowacji, Andreja Kiski, z prezydentem Andrzejem Dudą. Strážay podkreślił, że w obu programach obecnego rządu z 2020 r. i 2021 r. za najważniejszy format współpracy regionalnej uznana została Grupa Wyszehradzka. W dokumentach zabrakło bezpośredniego odwołania do innych formatów współpracy regionalnej, w które Słowacja jest aktywnie zaangażowana. Znalazł się tam jedynie enigmatyczny zapis o rozwoju „partnerstwa z innymi państwami i ugrupowaniami regionalnymi”. Świadczyć to może jednak o dość marginalnym znaczeniu 3SI w polityce zagranicznej (i europejskiej) Słowacji.

Autor analizy uważa, że Słowacja nadal zalicza się do najbardziej niezdecydowanych państw uczestniczących w Inicjatywie Trójmorza. Według niego do zmiany stanowiska władz słowackich przyczynić się może jedynie zmiana postawy dwóch pozostałych niezdecydowanych członków 3SI – Czech i Austrii. Zdaniem Strážaya, motywem przewodnim stanowiska Słowacji wobec 3SI jest chęć utrzymania pro-unijnego charakteru inicjatywy. Bratysława nie jest obecnie zainteresowana żadną „emancypacją polityczną” 3SI. Inicjatywa postrzegana jest przez słowackich decydentów jako stosunkowo nowy format regionalny, który wciąż się rozwija i powinien funkcjonować równolegle z innymi środkoeuropejskimi ugrupowaniami regionalnymi. Według autora analizy, Bratysława preferuje dotychczasowy model rotacyjnej quasi-prezydencji w ramach 3SI. Jednocześnie strona słowacka negatywnie postrzega pomysły powołania stałego sekretariatu 3SI. Dla Słowaków priorytet ma ekonomiczny wymiar współpracy trójmorskiej i dlatego najważniejszą rolę w tym zakresie odgrywać będzie zapewne Ministerstwo Finansów.

Na niezdecydowane stanowisko Słowacji wobec 3SI wpływa według Strážaya kilka czynników. Jest nim m.in. niejasny sposób finansowania projektów priorytetowych. Słowacja zgłosiła w Bukareszcie szereg dużych projektów infrastrukturalnych, m.in. rurociąg Eastring, nie wskazując jednak, skąd weźmie środki na ich realizację. Zdaniem analityka, tak duże inwestycje wykraczają poza realne możliwości 3SIIF.

Strona słowacka powinna skoncentrować się raczej na agendzie cyfrowej i mniejszych projektach energetycznych i pod tym kątem zmienić listę projektów priorytetowych. Strážay uważa, że Słowacja podchodzi pragmatycznie do 3SI i w tym momencie nie widzi wartości dodanej związanej z zaangażowaniem się w 3SIIF. Według niego, dla Bratysławy istotne jest obecnie przede wszystkim dobre wykorzystanie środków UE.

Kolejnym czynnikiem, który mógłby spowodować zmianę obecnego stanowiska Słowacji wobec Inicjatywy Trójmorza, może być, według analityka, większe zaangażowanie się w 3SIIF inwestorów prywatnych. Zdaniem Strážaya, zwiększony udział USA w Funduszu zwiększyłby atrakcyjność 3SI w oczach słowackich decydentów. Ponadto strona słowacka z zadowoleniem przyjęłaby większe zaangażowanie się Niemiec w 3SI. Innym problemem wskazywanym przez eksperta jest brak włączenia do 3SIIF międzynarodowych instytucji finansowych, takich jak Europejski Bank Inwestycyjny czy Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju. Inicjatywa Trójmorza uważana jest także za użyteczne narzędzie współpracy na poziomie regionalnym. W tym kontekście pozytywnie oceniane jest organizowane cyklicznie Forum Regionów Trójmorza⁹⁶.

⁹⁶ T. Strážay, *Slovakia: a Hesitant Member, Committed to European Integration*, [w:] V. Dostál, T. Strážay, Z. Végh, dz. cyt., s. 11-13.

Podobne stanowisko dotyczące angażowania się Słowacji w projekt 3SI zostało zaprezentowane w analizie Valerie Kornis – *Slovakia's Perspective on The Three-Seas-Initiative* z 2022 r., przygotowanej dla Fundacji im. Friedricha Naumanna – Fundacji na Rzecz Wolności. Autorka podkreśla w niej, że Słowacja z uwagi na swoje położenie geograficzne ma ogromne znaczenie dla powodzenia Inicjatywy Trójmorza. Jednocześnie wskazuje na niejednoznaczne stanowisko strony słowackiej wobec tego formatu. Zdaniem Kornis, Słowacja dostrzega pewien potencjał w 3SI i aprobuje rozwój regionalnej infrastruktury, jednocześnie podchodzi sceptycznie do politycznego wymiaru tego projektu, szczególnie w kontekście ewentualnego rywalizowania z UE. Podkreśla duże znaczenie Grupy Wyszehradzkiej w polityce regionalnej Słowacji. Według niej strona słowacka chce, żeby 3SI była tylko uzupełnieniem V4 i UE. Ponadto Słowacja chce uniemożliwić Inicjatywie przekształcenie się w organizację o charakterze politycznym i stanowczo sprzeciwia się tworzeniu formalnej struktury 3SI.

Według autorki analizy, pewne obawy na Słowacji budzi centralna rola Polski w 3SI. Eurosceptycyzm tego państwa ma, jej zdaniem, powodować, że 3SI nie będzie komplementarna z UE. Zdaniem Kornis, Słowacja chce, żeby Inicjatywa Trójmorza zachowała przede wszystkim gospodarczy charakter. Uważa również, że stosunek Słowacji do 3SI będzie w przyszłości ulegał poprawie, ponieważ wzrasta zainteresowanie tym projektem ze strony USA i Niemiec. Ponadto

państwo to chce wzmocnić relacje z obydwoma państwami ze względu na trwającą obecnie wojnę rosyjsko-ukraińską⁹⁷.

Nieco więcej miejsca problematyce Słowacji w Inicjatywie Trójmorza poświęcili badacze i eksperci z Polski. Najszerszą analizę podejścia Bratysławy do 3SI zaprezentował Piotr Bajda we wspomnianym artykule o podejściu Czech i Słowacji do Inicjatywy. Jego zdaniem, powstanie 3SI zostało na początku przyjęte przez Słowaków z zaskoczeniem i pewną rezerwą, a dowodem na to była m.in. niska ranga członków słowackiej delegacji wysłanych do Dubrownika. W momencie inauguracji formatu trójmorskiego Słowacja miała nie dostrzegać w tym projekcie wartości dodanej, wręcz przeciwnie – odczytano powstanie 3SI jako próbę naruszenia *status quo* i jej pozycji w regionie oraz deprecjację Grupy Wyszehradzkiej. Władze słowackie miały również odczuwać swoisty dysonans między formalnie deklarowaną rolą a rzeczywistymi działaniami towarzyszącymi pierwszym decyzjom, odnoszącym się chociażby do wyboru przez 3SI formatu prezydenckiego przy jednoczesnym skupieniu się na problematyce infrastrukturalnej. Dodatkowo zgłaszano obawy, że 3SI zostanie przypisana rola kolejnego instrumentu osłabiania integracji europejskiej (i relacji z Niemcami).

Piotr Bajda podkreśla, że pojawienie się Donalda Trumpa w Warszawie w 2017 r. spowodowało konieczność weryfikacji

⁹⁷ V. Kornis, *Slovakia's Perspective on The Three-Seas-Initiative*, <https://www.freiheit.org> [1.10.2022].

przez Bratysławę dystansu do 3SI. Do pełnej akceptacji 3SI przez Słowację doszło dopiero w 2018 r. w Bukareszcie, gdzie pojawili się przedstawiciele Komisji Europejskiej i Niemiec. Argumentem, przemawiającym za aktywnym włączeniem się w proces tworzenia 3SI, było także powołanie Funduszu Trójmorza, który dał szansę na zdobycie dodatkowych środków na projekty infrastrukturalne. W podsumowaniu autor podkreślił pragmatyzm podejścia Słowaków wobec 3SI: „Słowacy będą każdą z propozycji dokładnie kalkulować. Jeśli uznają, że dalsze zaangażowanie może przynosić im więcej szkody niż zysku, to z wycofaniem się nie będą mieli problemu”. Według niego konieczne jest większe zaangażowanie się polskiej dyplomacji w przekonywanie strony słowackiej do 3SI⁹⁸.

Ciekawym materiałem źródłowym jest wywiad na temat Inicjatywy Trójmorza z ambasadorem Słowacji w Polsce, Dušanem Krištofíkiem, opublikowany w pracy Agnieszki Orzelskiej-Stączek i Pawła Ukielskiego. Zdaniem dyplomaty, Słowacja przystąpiła do 3SI, aby wzmocnić współpracę regionalną i rozwinąć projekty makroregionalne na osi Północ – Południe w sektorach infrastruktury, energetyki i cyfryzacji. Dzięki realizacji wspomnianych projektów obszar 3SI ma stać się bezpieczniejszy, bardziej konkurencyjny i atrakcyjny dla biznesu. Ambasador dostrzega szereg wyzwań, które mogą negatywnie wpłynąć na rozwój 3SI,

⁹⁸ P. Bajda, *Stanowisko Czech i Słowacji wobec Inicjatywy Trójmorza*, dz. cyt., s. 91-108.

m.in. zróżnicowane postrzeganie samej Inicjatywy i jej celów przez państwa uczestniczące (aspiracje polityczne vs. ekonomiczny wymiar inicjatywy), niejasne stanowisko Komisji Europejskiej/UE wobec 3SI, możliwość osłabienia spójności UE, niejasne finansowanie 3SI, brak przełożenia realizowanych projektów na praktykę, możliwe źródło napięć związane z wojną rosyjsko-ukraińską (wiele państw UE jest uzależnionych od dostaw surowców energetycznych z Rosji), brak zaangażowania Niemiec, wzrost regionalnego unilateralizmu. Jednocześnie wskazuje te czynniki, które mogą pozytywnie wpłynąć na Inicjatywę, m.in. bezpieczeństwo energetyczne, tworzenie się połączenia Północ – Południe, bardziej dynamiczne relacje między państwami uczestniczącymi w 3SI. Słowacja postrzega 3SI jako formę pragmatycznej współpracy i chce skupić się na potencjale gospodarczym państw Inicjatywy w ramach wspólnego rynku UE.

Ambasador uważa, że Inicjatywa nie powinna być alternatywą dla UE, a raczej uzupełnieniem istniejących instrumentów unijnych. Według niego, głównymi celami, które powinny być realizowane w ramach partnerstwa 3SI z USA, są znalezienie nowych możliwości biznesowych oraz zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego. Ambasador informuje, że Słowacja z zadowoleniem przyjmie wszelkie inicjatywy w dziedzinie energii zgodne z zasadami i priorytetami unii energetycznej oraz polityką klimatyczną UE. Nie widzi on w tej chwili jednego lidera 3SI. Jego zdaniem, w Inicjatywie mamy państwa mniej lub bardziej zaangażowane

zowane we współpracę. Tę drugą grupę tworzą państwa, które w danym roku organizują szczyt. Podkreśla, że bardzo ważnym projektem dla całej 3SI jest Via Carpatia, natomiast strategiczne znaczenie dla Słowacji ma m.in. budowa gazociągu Eastring. Ambasador, co do zasady, wskazuje na zainteresowanie Słowacji Funduszem Trójmorza. Jednocześnie podkreśla, że warunkiem zainwestowania w 3SIIF jest zaangażowanie się międzynarodowych instytucji finansowych. Uważa, że obecnie nie jest konieczna instytucjonalizacja 3SI⁹⁹.

Brakuje szczegółowych danych dotyczących choćby zainteresowania Słowaków 3SI na tle porównawczym obywateli pozostałych państw Inicjatywy Trójmorza (wspominane badania Fundacji State of Poland nie obejmują Słowacji), podobnie nie można wygenerować raportu na temat wyszukiwania haseł „Iniciatíva troch morí” (Inicjatywa Trzech Mórz) lub „Trojmorie” (Trójmorze) w Google Trends.

⁹⁹ Wywiad z ambasadorem Słowacji w Polsce, JE Dušanem Krištofíkiem, przeprowadzony w Ambasadzie Republiki Słowackiej w Warszawie 6 czerwca 2019 r. przez prof. Agnieszkę Orzelską-Stączek i dr Marzenę Czernicką, [w:] A. Orzelska-Stączek, P. Ukielski, *Inicjatywa Trójmorza z perspektywy jej uczestników*, Warszawa 2020, s. 167-171.

4.

Węgry

Problematyka Inicjatywy Trójmorza jest praktycznie nieobecna w dyskursie politycznym na Węgrzech. O podejściu tego państwa do 3SI można się dowiedzieć głównie z analiz eksperckich i tekstów naukowych. Jeśli chodzi o dyskurs naukowy, to dostępne są dwa opracowania opublikowane przez związany z rządem think tank, Instytut Spraw Zagranicznych i Handlu (*Institute for Foreign Affairs and Trade, IFAT*), mające raczej formę esejów niż kompleksowych studiów ze szczegółowymi danymi. Z jednej strony artykuły te kładą akcent na dominującą rolę Polski w Inicjatywie, prezentują 3SI jako projekt nawiązujący do koncepcji

Międzymorza z okresu międzywojennego oraz idei polityki regionalnej głoszonej przez Lecha Kaczyńskiego. Z drugiej strony Inicjatywa jest postrzegana jako mało istotny format współpracy w polityce zagranicznej Węgier. W pracach pokazana jest niechęć do 3SI Czech i Litwy, która ma wynikać ze złych doświadczeń historycznych z Polską. Natomiast jako stronników strony polskiej w ramach 3SI uważa się Rumunię i Chorwację. Autorzy uważają, że wartością dodaną Trójmorza jest współpraca energetyczna, wyzwaniem natomiast współpraca gospodarcza rywalizujących ze sobą gospodarek środkowoeuropejskich. Jednocześnie skupiają się głównie na niepowodzeniach 3SI (np. opóźnieniach w realizacji projektu Via Carpatia). W obu opracowaniach charakterystyczne jest wskazanie, że elity polityczne Węgier obarczają odpowiedzialnością za niepowodzenia związane z realizacją poszczególnych projektów pozostałe państwa zaangażowane w Inicjatywę Trójmorza. Powołując się na polskich analityków, autorzy podkreślają, że dla Polski głównym formatem współpracy regionalnej pozostaje V4¹⁰⁰.

Najszersze omówienie zaangażowania się Węgier w 3SI znalazło się we wspomnianej pracy eksperckiej AMO, *The*

¹⁰⁰ B. Tölgyesi, *A Három tenger kezdeményezés és az Intermarium koncepció háttere és kilátásai. The background and perspectives of the Three Seas Initiative and the Intermarium Concept*, „KKI-elemzések”, E-2017/30, s. 1-11, <https://kki.hu> [5.10.2022]; J.T. Barabás, *A Három Tenger Kezdeményezés a 2018. szeptemberi Bukaresti értekezlet után. The Three Seas Initiative after the Bucharest summit of september 2018*, „KKI-elemzések”, E-2018/34, s. 1-11, <https://kki.hu> [5.10.2022].

perspective of the Czech Republic, Hungary, and Slovakia on the Three Seas Initiative. Zsuzsanna Végh, badaczka z Europejskiego Uniwersytetu Viadrina, przedstawiła w swojej analizie dość niejednoznaczne stanowisko władz węgierskich wobec Inicjatywy. Według niej początkowa postawa Węgier wobec tego projektu była raczej powściągliwa. Świadczyć o tym miała obecność prezydenta Jánosa Ádera tylko na dwóch pierwszych szczytach 3SI, w Dubrowniku i Warszawie (w Tallinie uczestniczył wirtualnie). Jednocześnie Végh podkreśliła, że minister spraw zagranicznych i handlu, Péter Szijjártó, zastąpił prezydenta na szczycie w Lublanie, co miało świadczyć o rosnącym zainteresowaniu praktycznym wymiarem współpracy trójmorskiej. Istotny wpływ na zmianę stanowiska strony węgierskiej miało również rosnące zaangażowanie USA w Fundusz Inwestycyjny. Spowodowało to ostatecznie wejście Węgier do 3SIIF w grudniu 2020 r. Władze węgierskie miały przy okazji zaoferować powstanie sekretariatu 3SI w Budapeszcie i w ten sposób wzmocnić pozycję państwa w regionie.

W dalszej części analizy autorka podkreśla, że węgierski rząd wciąż postrzega Grupę Wyszehradzką jako „rdzeń i siłę napędową” współpracy środkowoeuropejskiej. Natomiast 3SI jest dla Węgrów przede wszystkim projektem ekonomicznym, który może zapewnić dodatkowe wsparcie dla rozwoju połączeń na osi Północ – Południe. Wartość Inicjatywy ma być oceniona na podstawie zdolności do pozyskania dodatkowych środków finansowych służących realizacji

projektów infrastrukturalnych. Zdaniem badaczki, widoczna jest koncentracja uwagi strony węgierskiej na przedsięwzięciach energetycznych, co wynika w dużym stopniu z położenia geograficznego państwa na skrzyżowaniu szlaków gazowych i ropociągów. Zgłoszonych jest kilka projektów komunikacyjnych. Dużo słabiej rozwinięty jest komponent cyfrowy współpracy. Biorąc pod uwagę perspektywy 3SI, Végh podkreśla, że władze węgierskie podtrzymują chęć instytucjonalizacji Inicjatywy, chcą również skupienia uwagi na projektach energetycznych¹⁰¹.

Zaangażowanie Węgier w 3SI, w kontekście obecnej sytuacji międzynarodowej, prezentuje analiza *Hungary: Giving the minimum* Zsombora Zeölda. Według tego autora podejście Budapesztu do Inicjatywy kształtuje w dużym stopniu położenie geograficzne. Za negatywne uwarunkowanie w tym zakresie uważa on śródlądowy charakter Węgier. Wpływać ma to na potencjalne uzależnienie się od dostaw energii od innych państw 3SI w sytuacji rezygnacji z węglowodorów dostarczanych z Rosji. Jednocześnie centralne położenie Węgier determinuje konieczność rozbudowy infrastruktury komunikacyjnej w regionie. Zdaniem Zeölda, od początku polityczne podejście rządu Viktora Orbána do 3SI jest „letnie”. Świadczyć ma o tym fakt, że Budapeszt nie tylko nie pełnił dotychczas roli gospodarza corocznego

¹⁰¹ Z. Végh, *Hungary: Pragmatic Pursuit of Increasing Interconnectedness*, [w:] V. Do-
stál, T. Strážay, Z. Végh, dz. cyt., s. 14-17.

szczytu Trójmorza, ale również traktował Inicjatywę jako format regionalny mniej istotny niż Grupa Wyszehradzka. Zdaniem Węgrów, 3SI został stworzony w celu przeciwdziałania wpływom rosyjskim i chińskim w regionie. Natomiast brak głębszego zaangażowania Budapesztu w 3SI spowodowany ma być, według autora analizy, m.in. węgierskimi doświadczeniami historycznymi, geografią, rozdrobnieniem struktury rządowej zajmującej się Inicjatywą (zajmują się tym cztery resorty), polityką „otwarcia na Wschód”, która oznacza rozwój relacji z Chinami i Rosją kosztem Europy Środkowej. Zeöld określa podejście Budapesztu do 3SI jako „dawanie minimum”, chociaż z wyłączeniem współpracy infrastrukturalnej¹⁰².

Na uwagę zasługują także publikacje i analizy dotyczące podejścia Węgier do 3SI przygotowane przez Dominika Héjja, analityka Instytutu Europy Środkowej. Zagadnienie to podejmował m.in. w „Polskim Przeglądzie Dyplomatycznym”, „Roczniku Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” oraz „Sprawach Międzynarodowych”. Według niego Węgry nie są państwem aktywnie zaangażowanym w 3SI, o czym świadczy absencja prezydenta Jánoša Ádera na większości z dotychczasowych szczytów. Héjj podkreśla, że problematyka 3SI jest praktycznie nieobecna w publikacjach nauko-

¹⁰² Z. Zeöld, *Hungary: Giving the minimum*, [w:] *Three Seas Initiative Mapping National Perspectives*, A. Sprüds, M. Vargulis (red.), Latvian Institute of International Affairs, Riga 2022, s. 84-85, <https://www.liia.lv> [5.10.2022].

wych. Według niego Inicjatywa kojarzona jest na Węgrzech z Polską i jej znaczącą rolę w tym projekcie. Z tego powodu węgierskie władze w czasie spotkań z polskimi partnerami najczęściej zapewniają o swoim poparciu dla tego formatu. Do czynników sprzyjających zaangażowaniu się Budapesztu w 3SI analityk zalicza m.in. duży potencjał gospodarczy regionu, regionalne budowanie konkurencyjności, powołanie indeksu giełdowego – CEEplus, współpracę w dziedzinie energetyki i turystyki, przyłączenie się Węgier do Funduszu Inwestycyjnego. Jednocześnie Węgrzy uważają, że sukces gwarantują tylko te przedsięwzięcia, które nie mają charakteru antyrosyjskiego, antychińskiego i (paradoksalnie) antyunijnego. Ma to być związane z aspiracjami Budapesztu do budowania silnej pozycji w regionie, swoistego pomostu między Wschodem a Zachodem (co wpisuje się w założenia koncepcji węgierskiej polityki „otwarcia na Wschód”).

Do czynników utrudniających kooperację w ramach 3SI Héjj zalicza wszelkie działania, które są wprost antyrosyjskie. Według niego stanowisko władz węgierskich wobec 3SI jest w dużej mierze determinowane właśnie relacjami węgiersko-rosyjskimi. Przykładami tego jest organizowanie spotkań z ważnymi politykami rosyjskimi w terminach zbieżnych z datami kolejnych szczytów 3SI (np. dzień po zakończeniu szczytu w Bukareszcie, Viktor Orbán udał się do Moskwy na oficjalne spotkanie z prezydentem Rosji, Władimirem Putinem, i podpisał tam nową umowę gazo-

wą obowiązującą do 2020 r.). Analitik wskazuje również, że przystąpienie Węgier do Europejskiego Zielonego Ładu spowodowało jeszcze większe uzależnienie energetyczne od surowców rosyjskich. Nowy bilans energetyczny Węgier, który przewiduje osiągnięcie neutralności klimatycznej, opiera się bowiem na trzech filarach: energetyce jądrowej z elektrowni atomowej w Paks (która rozbudowana zostanie z kredytu udzielonego przez rosyjskie władze), gazie (w znaczącej ilości pochodzenia rosyjskiego) oraz energii słonecznej. W komunikacie węgierskiego rządu, opublikowanym przy okazji deklaracji przystąpienia do Funduszu Inwestycyjnego, pojawiła się propozycja dotycząca konieczności utworzenia stałego sekretariatu 3SI z siedzibą w Budapeszcie¹⁰³.

Aktualny charakter ma również analiza Dominika Héjja dotycząca obecności węgierskiej na ostatnim szczycie 3SI w Rydze. Podkreśla on w swoim tekście, że w spotkaniu na Łotwie wzięła udział po raz pierwszy nowo wybrana prezydent Węgier, Katalin Novák. W trakcie swojego wystąpienia poruszyła kluczowe dla Budapesztu kwestie. Po pierwsze, wskazała, że należy jak najszybciej ustanowić pokój na Ukrainie, którego „orędownikiem” są Węgrzy. Po drugie, zazna-

¹⁰³ D. Héjj, *Trójmorze – nowy instrument w polskiej polityce zagranicznej*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”, 2017, nr 4, s. 68-78; tenże, *The Three Seas Initiative in the foreign affairs policy of Hungary*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, 2019, t. 17, z. 3, s. 115-135; tenże, *Czy bez dostępu do morza Węgry przyłączą się do Trójmorza?*, „Sprawy Międzynarodowe”, 2020, nr 73 (2), s. 109-124.

czyła, że w negocjacjach dotyczących dostaw energii należy w jak największym stopniu uwzględniać interesy państw śródlądowych, które nie mają dostępu do morza. Po trzecie, podkreśliła, że Węgry popierają jak najszybsze przyznanie Ukrainie i państwom Bałkanów Zachodnich statusu państw kandydujących do członkostwa w UE. Dalej analityk informuje, że podczas szczytu ze strony węgierskiej nie padły żadne deklaracje dotyczące podniesienia progu finansowego zaangażowania Węgier w Fundusz Inwestycyjny. Wskazuje, że według informacji zawartych na stronie internetowej Inicjatywy, na liście projektów strategicznych znajduje się 17 projektów z udziałem strony węgierskiej. Jednak w przypadku większości z nich widnieje wyłącznie status „zarejestrowane”, a jakichkolwiek postępów prac, jak dotąd, nie widać.

Szczyt w Rydze nie przyniósł także konkretnych deklaracji dotyczących sposobu zmniejszenia uzależnienia energetycznego Węgier od Rosji. Analityk wspomina o telefonie Petera Szijjártó do szefa Gazpromu, Aleksieja Millera, w celu omówienia gwarancji dostaw rosyjskiego surowca na Węgry. Następnie w mediach społecznościowych Szijjártó miał poinformować Węgrów o tym, że dostawy zostały zabezpieczone. Tym samym Budapeszt ma świadomie dawać dowody na brak dążeń do dywersyfikacji energetycznej oraz kontynuacji dotychczasowej węgiersko-rosyjskiej współpracy w tym zakresie. Jak zauważa analityk, temat 3SI w mediach

na Węgrzech praktycznie w ogóle nie został odnotowany (poza krótkimi wzmiankami)¹⁰⁴.

Na uwagę zasługuje brak odpowiedzi ambasador Węgier w Warszawie na zadane pytania dotyczące zaangażowania się w 3SI w publikacji *Inicjatywa Trójmorza z perspektywy jej uczestników*. Mimo to autorzy książki spróbowali zrekonstruować stanowisko węgierskie na podstawie materiałów ambasady przekazanych redakcji dziennika „Rzeczpospolita” na potrzeby przygotowywanego dodatku o 3SI. Strona węgierska stwierdziła tam, że Inicjatywa ma służyć zacieśnianiu istniejących i tworzeniu nowych powiązań w Europie Środkowej. W perspektywie Węgrzy zakładają powstanie mocnego bloku gospodarczego w ramach UE. Zdaniem autorów publikacji, z przytoczonej wypowiedzi wynika, że Budapeszt kładzie nacisk na gospodarczy aspekt 3SI, choć robi to w sposób dość ogólnikowy. Strona węgierska unika także jednoznacznego wątku politycznego.

Autorzy publikacji w podsumowaniu piszą o dystansie tego państwa wobec Inicjatywy Trójmorza. 3SI nie pojawia się także wśród priorytetów polityki zagranicznej Budapesztu. Według nich, Węgry nie należą do aktywnych uczestników Inicjatywy, chociaż wspomniane zostały zgłoszone przez to państwo projekty, m.in. Via Carpatia. Napisano również o akcesie Budapesztu do Funduszu Inwestycyjne-

¹⁰⁴ Tenże, *Węgierska obecność na szczycie Inicjatywy Trójmorza w Rydze*, „Komentarze IEŚ”, 2022, nr 640, <https://ies.lublin.pl> [5.10.2022].

go. Dla Węgier podstawową formą współpracy regionalnej pozostaje Grupa Wyszehradzka. Strona węgierska nie gościła dotychczas żadnego szczytu Inicjatywy i nie jest to rozważane w najbliższym czasie. Widoczna jest jednocześnie aktywność tego państwa w innych formatach współpracy, m.in. w 2017 r. Budapeszt organizował szczyt formatu „16+1”. Dla autorów odrębną kwestią jest przyczyna rezerwy Węgrów wobec Inicjatywy Trójmorza. Według nich może to być spowodowane chęcią bycia liderem w regionie w formule innej niż 3SI¹⁰⁵.

Inicjatywa Trójmorza nie jest też właściwie identyfikowana przez Węgrów. Według wyników badań zrealizowanych na zlecenie Fundacji State of Poland tylko 11% Węgrów słyszało o 3SI i tylko 5% mieszkańców Węgier ma świadomość współpracy ich państwa w tym formacie¹⁰⁶.

Wykres 4. Google Trends, Węgry 2015-2022 – wyszukiwana fraza „Három Tenger Kezdeményezés”

Źródło: Google Trends.

¹⁰⁵ A. Orzelska-Stączek, P. Ukielski, dz. cyt., s. 98-101.

¹⁰⁶ *Trójmorze – fascynująca historia. Raport i strategia komunikacji*, dz. cyt., s. 42-43.

Biorąc pod uwagę frekwencyjność fraz dotyczących 3SI w wyszukiwarce Google można zauważyć, że na Węgrzech internauci poszukiwali informacji na ten temat w czerwcu 2017 r. – kiedy to media informowały o zbliżającym się szczycie 3SI w Warszawie, zob. wykres 4.

Podsumowanie

W Czechach dyskurs na temat Inicjatywy Trójmorza zawężony jest do think tanków. Wynika to z dość dużej powściągliwości Pragi co do pełnego zaangażowania w ten format współpracy. Po pierwsze, Czesi dystansują się wobec propozycji instytucjonalizacji 3SI, po drugie, optują za kontynuacją działania w V4, po trzecie, traktują 3SI jako propozycję przede wszystkim Polski z jej nieformalnym przywództwem, któremu nie chcą się podporządkować, po czwarte, kierując się własnym interesem politycznym, obawiają się, że pełna kooperacja w 3SI może zaszkodzić ich współpracy z Rosją i Chinami, po piąte, Praga zainteresowana jest wyłącznie

projektami gospodarczymi. 3SI nie jest znane opinii publicznej i nie cieszy się zainteresowaniem czeskich mediów. Jedynym wątkiem, który zyskał uwagę, było zgłoszenie przez prezydenta Miloša Zemana projektu budowy korytarza Dunaj – Odra – Łaba. Jednakże wzbudził on dość duże obawy ekologów, samorządu lokalnego oraz mieszkańców terenów, przez które miałyby przebiegać. Pojawiają się także informacje o obecności bądź absencji czeskich przedstawicieli w szczytach 3SI. Dyskurs na temat Inicjatywy Trójmorza częściej prezentowany jest poprzez analizę potencjalnych strat.

Polska należy do entuzjastów Inicjatywy Trójmorza, która jest postrzegana w kategoriach korzyści. 3SI prezentuje się jako szansę na wzmocnienie pozycji państw Europy Środkowej na arenie międzynarodowej, a przede wszystkim na forum UE. W dyskursie publicznym wyłania się obraz 3SI jako filaru bezpieczeństwa gospodarczego, energetycznego i infrastrukturalnego, a w przyszłości być może i militarne-go. Z polskiej perspektywy 3SI stwarza możliwość budowy bloku politycznego pod nieformalnym polskim przywództwem, lobbującym za interesami regionu. Dostrzegalna jest zatem inicjatywność Polski w zakresie rozwoju płaszczyzn współpracy państw Inicjatywy. W dyskursie publicznym na temat 3SI uczestniczą nie tylko politycy, ale też samorządowcy, instytuty badawcze, ośrodki edukacyjne i sportowe, dziennikarze, organizacje pozarządowe. 3SI promowane jest w Polsce poprzez projekty edukacyjne, webinaria, kluby dyskusyjne, wydarzenia sportowe i kulturalne. W debacie

publicznej przedmiotem dyskusji są priorytetowe projekty realizowane w ramach 3SI, główne obszary działania, a także znaczenie i rola Polski w tym przedsięwzięciu.

Zaangażowanie Słowacji w Inicjatywę Trójmorza pozostaje nieznaczne, a gotowość do jego promowania na poziomie prezydenckim się zmniejsza. Z tego powodu dyskurs publiczny dotyczący 3SI w tym państwie ma znaczenie marginalne. Dla Słowaków priorytet ma ekonomiczny wymiar działalności Inicjatywy. Podchodzą oni pragmatycznie do tego formatu i w tym momencie nie widzą żadnej wartości dodanej związanej z zaangażowaniem się w 3SIIF. Bratysława chce utrzymania prounijnego charakteru Inicjatywy. Dla Słowacji priorytetowe znaczenie ma przede wszystkim konstruktywne wykorzystanie środków UE z obecnego budżetu. Słowacy są przeciwnikami instytucjonalizacji 3SI. Uważają, że należy utrzymać funkcjonowanie formatu poprzez roczne quasi-prezydencje. Zmianę postawy Słowacji wobec 3SI może zmienić w przyszłości zmiana postawy pozostałych państw Trójkąta Sławkowskiego – Austrii i Republiki Czeskiej. Na stanowisko Bratysławy wpływ będzie miało również większe zaangażowanie USA i Niemiec.

Budapeszt ma ambiwalentny stosunek do 3SI i traktuje ten format jako pewne uzupełnienie dla Grupy Wyszehradzkiej. Kładziony jest nacisk na gospodarczy wymiar współpracy, oczekuje się również praktycznych rezultatów kooperacji. O sceptycyzmie strony węgierskiej świadczy m.in. absencja prezydenta Jánoša Ádera na większości szczy-

tów Inicjatywy. Jednocześnie widoczne jest umiarkowane zainteresowanie aktywnością 3SI strony rządowej. Od kilku lat Węgry podejmują pewne działania na rzecz pogłębienia współpracy trójmorskiej: po 2018 r. zgłosiły do realizacji kilkanaście projektów priorytetowych, w 2020 r. przystąpiły do 3SIIF, ponadto opowiadają się za instytucjonalizacją formatu i utworzeniem sekretariatu 3SI w Budapeszcie. Jednym z głównych wyzwań, utrudniających zaangażowanie się Węgrów w 3SI, są bliskie relacje węgiersko-rosyjskie, w tym przede wszystkim współpraca energetyczna. Strategiczny cel Inicjatywy, jakim jest budowa infrastruktury energetycznej na osi Północ – Południe stoi w sprzeczności z obecną polityką rządu węgierskiego. Analiza pokazuje dość ograniczoną debatę publiczną dotyczącą miejsca Węgier w 3SI, prowadzoną przede wszystkim przez naukowców i ekspertów.

3SI należy do projektów o charakterze przyszłościowym, który może przyczynić się do rozwoju gospodarek państw regionu oraz podniesienia jakości życia ich mieszkańców. Po pierwsze, stanowi doskonałą platformę do uzgadniania interesów strategicznych państw Europy Środkowej. Po drugie, może przyczynić się do niwelowania nierówności gospodarczych, infrastrukturalnych, energetycznych. Po trzecie, obszar może przyjąć wspólną koncepcję rozwoju turystyki. Po czwarte, 3SI może wzmocnić pozycję państw Europy Środkowej na forum UE. Konkludując, istnieją obiektywne korzyści wynikające ze współpracy państw Inicjatywy Trój-

morza, jednakże brak instytucjonalizacji i formalizacji działań 3SI powoduje rozmycie formatu w dyskursie publicznym.

Jednym z pomysłów na usprawnienie promocji 3SI w państwach Grupy Wyszehradzkiej jest powstanie wspólnego sekretariatu (w jednym z państw, ewentualnie mobilnego). Dotychczas najbardziej zaangażowane w funkcjonowanie 3SI były te państwa, które w danym roku organizowały szczyt Inicjatywy. Spośród analizowanych w publikacji państw gospodarzem szczytu była tylko Polska. Pozostałe państwa V4 nie były zainteresowane organizowaniem spotkania głów państw. Ponadto dotychczasowe quasi-prezydencje nie były zbyt bogate w wydarzenia, które mogłyby wypromować ten format współpracy. Powstanie sekretariatu 3SI umożliwiłoby uporządkowanie organizacji szczytów, ułatwiłoby spotkania dla polityków, biznesmenów i ekspertów, pozwoliłoby również na skuteczniejszą działalność promocyjną wewnątrz samego 3SI oraz na arenie międzynarodowej.

Warto byłoby dopracować oficjalną stronę internetową 3SI, przede wszystkim zadbać o fachowe tłumaczenia zamieszczanych treści na języki narodowe państw partnerskich. Inicjatywy Trójmorza należałoby promować, uwzględniając takie wymiary, jak: kapitał ludzki, potencjał gospodarczy, bezpieczeństwo energetyczne, innowację i turystykę, a także rezultaty współpracy państw Europy Środkowej. Konieczne jest prowadzenie działalności informacyjnej w mediach społecznościowych. Warto byłoby także

pomyśleć o zastosowaniu w promocji *in-game advertising* i *advergaming*.

Być może Polska, jako jeden z pomysłodawców 3SI i nieformalny lider, powinna zastosować formy dyplomacji publicznej, by dotrzeć z przekazem na temat Inicjatywy Trójmorza do obywateli pozostałych państw V4. Doskonałym rozwiązaniem byłoby umiędzynarodowienie polskich oddolnych inicjatyw propagujących 3SI.

Bibliografia

- I Forum Młodych Parlamentarzystów Trójmorza. Zapowiedź i uczestnicy*, <https://www.sejm.gov.pl> [20.09.2022].
- Bajda P., *Małe państwo europejskie na arenie międzynarodowej. Polityka zagraniczna Republiki Słowackiej w latach 1992-2016*, Kraków – Warszawa 2018.
- Bajda P., *Republika Czeska wobec Inicjatywy Trójmorza*, Warszawa 2021, <https://interethnicum.pl> [20.08.2022].
- Bajda P., *Stanowisko Czech i Słowacji wobec Inicjatywy Trójmorza – od inauguracyjnego szczytu w Dubrowniku po spotkanie w Lublinie*, „Sprawy Międzynarodowe”, 2020, t. 73, nr 2.
- Balcer A., *Polska i Trójmorze po Trumpie: szansa na nowe otwarcie?*, Komentarz, Fundacja im. Stefana Batorego, <https://www.batory.org.pl> [2.09.2022].

- Balczyńska-Kosman A., *Język dyskursu publicznego w polskim systemie politycznym*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, 2013, nr 2.
- Barabás J. T., *A Három Tenger Kezdeményezés a 2018. szeptemberi Bukaresti értekezlet után. The Three Seas Initiative after the Bucharest summit of september 2018*, „KKI-elemzések”, E-2018/34, <https://kki.hu> [5.10.2022].
- Biblioteka Trójmorza, <https://trojmorze.isppan.waw.pl> [10.10.2022].
- Bielecki T., *UE. Trójmorze chce pomagać w odbudowie Ukrainy*, <https://www.dw.com> [1.09.2022].
- Błaszczak J., *Inicjatywa Trójmorza – spojrzenie na 2021 r. i perspektywy na przyszłość*, <https://ine.org.pl> [10.09.2022].
- Brief programowy Instytutu Kościuszki, *Inicjatywa Cyfrowego Trójmorza: wezwanie do nadania współpracy regionalnej silnego wymiaru cyfrowego*, <https://www.ik.org.pl> [20.09.2022].
- Były szef czeskiego MSZ: Trójmorze może mieć ogromne znaczenie strategiczne, <https://forsal.pl> [1.09.2022].
- Czechy: Trójmorze jest największym projektem euroatlantyckim od czasu naszego wejścia do NATO, <https://congress.lubelskie.pl> [1.09.2022].
- Czyżewski M., Otrocki M., Piekot T., Stachowiak J., *Wprowadzenie*, [w:] *Analiza dyskursu publicznego. Przegląd metod i perspektyw badawczych*, Warszawa 2017.
- Dlaczego Trójmorze nie jest Międzymorzem? I czego może chcieć od Trumpa?*, <https://wiadomosci.dziennik.pl> [2.09.2022].
- Dobrowolski P., Kochman A., Kolasa M., *Trójmorze. Obraz współpracy: sierpień 2021 r.*, Polski Fundusz Rozwoju, <https://pfr.pl> [2.09.2022].
- Dostál V., *Czech Republic: A stalemate and promising circumstances*, [w:] *Three Seas Initiative Mapping National Perspectives*, A. Sprüds, M. Vargulis (red.), Latvian Institute of International Affairs, Riga 2022, <https://www.liia.lv> [10.10.2022].

- Dostál V., *Czechia: from Cold Distance to Inconsistent Pragmatism*, [w:] V. Dostál, T. Strážay, Z. Végh, *The perspective of the Czech Republic, Hungary, and Slovakia on the Three Seas Initiative*, „AMO Policy Paper”, June 2021, nr 07, <https://www.amo.cz> [1.09.2022].
- Dostál V., *Inicjatywa Trójmoří není jen megalomanská vize kanálu Dunaj–Odra–Labe. Česko by se do ní mělo aktivně zapojit*, <https://denikn.cz> [1.09.2022].
- Duda: Inicjatywa Trójmorza to jeden z priorytetów mojej prezydentury. „Sama idea narodziła się w czasie spotkania...”, <https://wpolityce.pl> [2.09.2022].
- Fried D., Mosbacher G., Brzeziński I., *Czym jest inicjatywa Trójmorza? Od wizji do działania*, <https://trimarium.pl> [2.09.2022].
- Gołębiowska M., *Indeks giełdowy państw Inicjatywy Trójmorza walczy o dużą stawkę*, „Komentarze IEŚ”, 2020, nr 116, <https://ies.lublin.pl> [5.09.2022].
- Héjj D., *Czy bez dostępu do morza Węgry przyłączą się do Trójmorza?*, „Sprawy Międzynarodowe”, 2020, nr 73 (2).
- Héjj D., *The Three Seas Initiative in the foreign affairs policy of Hungary*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, 2019, t. 17, z. 3.
- Héjj D., *Trójmorze – nowy instrument w polskiej polityce zagranicznej*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”, 2017, nr 4.
- Héjj D., *Węgierska obecność na szczycie Inicjatywy Trójmorza w Rydze*, „Komentarze IEŚ”, 2022, nr 640, <https://ies.lublin.pl> [5.10.2022].
- Hess A., *Spółeczni uczestnicy medialnego dyskursu politycznego w Polsce. Mediatyzacja i strategie komunikacyjne organizacji pozarządowych*, Kraków 2013.
- Internet World Stats. Usage and Population Statistics*, <https://www.internetworldstats.com> [30.08.2022].

- Jabłońska B., *O polskim dyskursie politycznym na tematy europejskie. Debata nicejsko-konstytucyjna w prasie codziennej*, Kraków 2009.
- Janda J., *Trójmorze wzmocni każde z naszych krajów*, <https://wszystkoconajwazniejsze.pl> [17.09.2022].
- Kobierski Ł., Błaszczak J., *Trójmorze z perspektywy państw członkowskich*, <https://ine.org.pl> [15.09.2022].
- Kokot M., *Wyłom w Trójmorzu. Czesi nie chcą być częścią antyniemieckiego paktu*, <https://wyborcza.pl> [20.08.2022].
- Kondycja środowisk polskich w państwach Inicjatywy Trójmorza. *Współczesność i perspektywy*, <https://instytutandersa.org.pl> [10.10.2022].
- Kornis V., *Slovakia's Perspective on The Three-Seas-Initiative*, <https://www.freiheit.org> [1.10.2022].
- Kowal P., Orzelska-Stączek A., *Inicjatywa Trójmorza: geneza, cele i funkcjonowanie*, Warszawa 2019.
- Leboduška M., *Warunkowa zgoda na polskie Trójmorze*, <http://usa-ue.pl> [25.09.2022].
- Lewkowicz Ł., *The Three Seas Initiative as a new model of regional cooperation in Central Europe: A Polish perspective*, „Revista UNISCI/ UNISCI Journal”, Oct. 2020, No. 54.
- Lewkowicz Ł., *The Three Seas Initiative in the Context of International Challenges*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, 2019, t. 17, z. 3.
- Lewkowicz Ł., Gołębiowska M., *Po szczycie Inicjatywy Trójmorza w Rydze: nowy status współpracy z Ukrainą i wsparcie Stanów Zjednoczonych*, „Komentarze IES”, 2022, nr 639, <https://ies.lublin.pl> [2.09.2022].
- Medale Virtus et Fraternitas wręczone*, <https://www.prezydent.pl> [15.09.2022].
- Międzynarodowe działania Prezydenta RP w 2021 r., <https://www.prezydent.pl> [1.10.2022].

- Min. Szczęscki: sojusze leżą w interesie USA niezależnie od tego, kto urzęduje w Białym Domu, <https://www.prezydent.pl> [3.09.2022].
- Minutes from the Meeting of the Highest Constitutional Officials on Foreign Policy, <https://www.hrad.cz> [1.09.2022].
- Naím M., *Minilateralism. The magic number to get real international action*, „Foreign Policy”, June 2009, <http://www.foreignpolicy.com> [20.09.2022].
- Nijkowski L., *Znaczenie analizy dyskursu dla socjologii narodowości*, „Kultura i Społeczeństwo”, 2004, nr 11.
- Nowy kanał TVP World o inicjatywie Trójmorza, <https://www.sejm.gov.pl> [10.09.2022].
- O nas, <https://trimarium.pl> [15.09.2022].
- Orzelska-Stączek A., *Inicjatywa Trójmorza w świetle teorii realizmu. Polityczne aspekty nowej formy współpracy dwunastu państw*, „Sprawy Międzynarodowe”, 2019, nr 1.
- Orzelska-Stączek A., Ukielski P., *Inicjatywa Trójmorza z perspektywy jej uczestników*, Warszawa 2020.
- Parafianowicz Z., Potocki M., *Już nie Międzymorze i nie ABC. Szczęscki o Trójmorzu i współpracy regionalnej*, <https://wiadomosci.dziennik.pl> [5.09.2022].
- Přípravy kanálu Dunaj–Odra–Labe terčem kritiky. Rozhodnutí vědci odsoudili Zdroj, <https://www.denik.cz> [1.09.2022].
- Poláková-Uvírová P., *Přerovsku s ním nesouhlasí*, <https://www.denik.cz> [1.09.2022].
- Popławski K., Jakóbowski J., *W kierunku budowy bliższych powiązań. Trójmorze jako obszar gospodarczy*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa, VII 2020.
- Pracovní návštěva prezidenta republiky ve Slovinské republice, <https://www.hrad.cz> [1.09.2022].
- Prezident republiky obdržel gratulaci od chorvatské prezidentky, <https://www.hrad.cz> [1.09.2022].

- Prezident republiky obdržel gratulaci od polského prezidenta*, <https://www.hrad.cz> [1.09.2022].
- Prezident republiky zaslal gratulační dopis lotyšskému prezidentovi*, <https://www.hrad.cz> [1.09.2022].
- Prezydent: Inicjatywa Trójmorza jest unikalnym sposobem państw regionu na odbudowę po pandemii*, <https://polska-morska.pl> [4.09.2022].
- Prezydent Andrzej Duda: Inicjatywa Trójmorza ma gigantyczny potencjał*, <https://wydarzenia.interia.pl> [4.09.2022].
- Prof. Żurawski vel Grajewski: Trójmorze kontekst europejski i atlantycki*, <https://jagiellonia.org> [4.10.2022].
- Projev prezidenta republiky při tiskové konferenci u příležitosti oficiální návštěvy chorvatské prezidentky v České republice*, <https://www.hrad.cz> [1.09.2022].
- Promocja Inicjatywy Trójmorza w krajach członkowskich i wśród państw obserwatorów*, <https://www.pism.pl> [2.09.2022].
- Przybylski W., Trójmorze: do sukcesu wciąż czegoś brakuje*, <https://www.rp.pl> [5.09.2022].
- Regiony Inicjatywy Trójmorza, Lublin 2022*, <https://ies.lublin.pl> [10.10.2022].
- Rozhovor prezidenta republiky pro Pressklub na Frekvenci 1*, <https://www.hrad.cz> [1.09.2022].
- Rozmowa Grzegorza Górnego z prof. Zbigniewem Rauem: Trójmorze jest dobrodziejstwem dla UE*, <https://trimarium.pl> [1.10.2022].
- Rydlewski G., Rządzenie w epoce informacji cyfryzacji i sztucznej inteligencji*, Warszawa 2021.
- Sasińska-Klas T., Mediatyzacja a medializacja sfery publicznej*, „Zeszyty Prasoznawcze”, 2014, t. 57, nr 2 (218).
- Slovensko v rámci iniciatívy Trojmorja zohráva kľúčovú úlohu*, <https://www.mirri.gov.sk> [30.09.2022].

- Soroka G., Stępniewski T., *The Three Seas Initiative: Geopolitical Determinants and Polish Interests*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, 2019, t. 17, z. 3.
- Stępniewski T., *Inicjatywa Trójmorza: uwarunkowania geopolityczne i nowy model regionalnej współpracy*, „Studia Europejskie”, 2018, nr 2.
- Strážay T., *Slovakia: a Hesitant Member, Committed to European Integration*, [w:] V. Dostál, T. Strážay, Z. Végh, *The perspective of the Czech Republic, Hungary, and Slovakia on the Three Seas Initiative*, „AMO Policy Paper”, June 2021, nr 7, <https://www.amo.cz> [1.10.2022].
- Szczukowska E., Wejman H., *Startuje Szkoła Liderów Trójmorza*, <https://gazeta.sgh.waw.pl> [15.10.2022].
- Szczyt Inicjatywy Trójmorza w Rydze, <https://www.prezydent.pl> [20.09.2022].
- Szwed-Walczak A., *Popkulturowy wymiar dyskursu politycznego. Polscy politycy w #hot16challenge2*, [w:] *Współczesne media, współczesne dyskursy medialne*, t. 1, I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), Lublin 2022.
- Thomann P.-E., *The Three Seas Initiative, a New Project at the Heart of European and Global Geopolitical Rivalries*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, 2019, t. 17, z. 3.
- Three Seas Virtual Summit, the Presidents' virtual panel*, <https://www.youtube.com> [30.09.2022].
- Tölgyesi B., *A Három tenger kezdeményezés és az Intermarium koncepció háttere és kilátásai. The background and perspectives of the Three Seas Initiative and the Intermarium Concept*, „KKI-elemzések”, E-2017/30, <https://kki.hu> [5.10.2022].
- Trójmorze – fascynująca historia. Raport i strategia komunikacji, oprac. D. Nierada, K. Kiersnowski, M. Zarosa, A. Starzynski, S. Tompson, Warszawa 2021, <https://stateofpoland.pl> [1.09.2022].

- Trójmorze, <https://www.sejm.gov.pl> [9.10.2022].
- Turniej o Puchar Trójmorza, <https://turniej-trojmorza.pl> [20.09.2022].
- Ukielski P., *Inicjatywa Trójmorza w polskiej polityce zagranicznej*, „Studia Europejskie”, 2018, nr 2 (86).
- Végh Z., *Hungary: Pragmatic Pursuit of Increasing Interconnectedness*, [w:] V. Dostál, T. Strážay, Z. Végh, *The perspective of the Czech Republic, Hungary, and Slovakia on the Three Seas Initiative*, „AMO Policy Paper”, June 2021, nr 7, <https://www.amo.cz> [1.10.2022].
- Wilczek J., Rudowski A., *Fundusz Trójmorza. W stronę instytucjonalizacji Inicjatywy?*, Warszawa 2022, <https://interethnium.pl> [2.09.2022].
- Wojtaszek A., *Stanowisko państw Europy Środkowej wobec inicjatywy Trójmorza*, „Społeczeństwo i Polityka”, 2021, nr 1.
- Wystąpienie w Sejmie Republiki Litewskiej, <https://www.prezydent.pl> [1.10.2022].
- Wywiad z ambasadorem Słowacji w Polsce, JE Dušanem Krištofkiem, przeprowadzony w Ambasadzie Republiki Słowackiej w Warszawie 6 czerwca 2019 r. przez prof. Agnieszkę Orzelską-Stączek i dr Marzenę Czernicką, [w:] A. Orzelska-Stączek, P. Ukielski, *Inicjatywa Trójmorza z perspektywy jej uczestników*, Warszawa 2020.
- Wywiad z Szefem Gabinetu Prezydenta RP, ministrem Krzysztofem Szczerskim, przeprowadzony w Kancelarii Prezydenta RP w Warszawie 17 lipca 2019 roku przez prof. Agnieszkę Orzelską-Stączek i dr Marzenę Czernicką, [w:] A. Orzelska-Stączyk, P. Ukielski, *Inicjatywa Trójmorza z perspektywy jej uczestników*, Warszawa 2020.
- Zeöld Z., *Hungary: Giving the minimum*, [w:] *Three Seas Initiative Mapping National Perspectives*, A. Sprüds, M. Vargulis (red.), Latvian Institute of International Affairs, Riga 2022, <https://www.liia.lv> [5.10.2022].

Żornaczuk T. i inni, *Promocja Inicjatywy Trójmorza w krajach członkowskich i wśród państw-obserwatorów*, „Strategic File PISM”, 2021, nr 12 (104), <https://www.pism.pl> [2.09.2022].

Dr Łukasz Lewkowicz

absolwent politologii i stosunków międzynarodowych na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Doktor nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce. Kierownik Zespołu Wyszehradzkiego w Instytucie Europy Środkowej. Adiunkt w Katedrze Myśli Politycznej i Komunikowania Politycznego w Instytucie Nauk o Polityce i Administracji na Wydziale Politologii i Dziennikarstwa UMCS. Zainteresowania badawcze: historyczne i współczesne stosunki polsko-słowackie, polityka wewnętrzna i zagraniczna Słowacji, funkcjonowanie Grupy Wyszehradzkiej i Inicjatywy Trójmorza, współpraca transgraniczna w Europie Środkowej, myśl polityczna, komunikowanie polityczne, speleologia. Autor m.in. książek: *Niewykorzystane sąsiedztwo? Ukraina w polityce zagranicznej Republiki Słowackiej (1993-2020)*, „Prace Instytutu Europy Środkowej” 2021, nr 7; *Federacja Rosyjska w polityce wewnętrznej i zagranicznej Republiki Słowackiej (1993-2020)*, Lublin 2020; *Współpraca transgraniczna państw Grupy Wyszehradzkiej: uwarunkowania, struktury, perspektywy*, „Prace Instytutu Europy Środkowej” 2020, nr 13.

Dr Anna Szwed-Walczak

absolwentka politologii i socjologii na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Doktor nauk społecznych w zakresie nauk o polityce. Adiunkt w Katedrze Komunikacji Politycznej w Instytucie Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach na Wydziale Politologii i Dziennikarstwa UMCS. Zainteresowania badawcze: komunikowanie polityczne, publicystyka polityczna, prasa polityczna. Autorka m.in. książki *Obraz wroga Polski we współczesnej politycznej prasie narodowej*, Lublin 2019; współautorka książki (z E. Maj, A. Dawidowicz) *Prasa Narodowej Demokracji 1893-1939. Tytuły prasowe, wydawcy i dziennikarze, motywy publicystyczne*, t. 1: A-D, Lublin 2022.

ISBN 978-83-66413-97-9

www.ies.lublin.pl